№ 244 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 4

1908
ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 4 № 244

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱԶԱՏԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ
Ամսական Մէկ րուբլի

Ամերիկա տարեկան	.	6 դօլլար
Եւրոպա »	.	30 ֆրանկ
Պարսկաստան »	.	10 րուբլի
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել	. .	40 կոպ.

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ
ԱՐՏԻՍՏԻԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Հինգշաբթի, նոյեմբերի 6-ին
Կը կայանայ
Գալա-ներկայացում
Մասնակցութեամբ հայ դերասանների լաւագոյն ուժերի։
Կը ներկայացվի
Գ. Սունդուկեանի յայտնի կօմեդիան
ՊԷՊՕ
3 արարուածով
ՎԵՐՋԸ
M-lle ՖԻՖԻ
Դրամա 1 արար., դը-Մօպասանի
Մասնակցում են. տ. տ. Արաքս, Գուլազեան, Մայսուրեան, Մելիքեան, Վարդուհի, Յասմիկ, պ. պ. Աւեաեան, Զարիֆեան, Թաշճեան, Թորոսեան, Մամիկոնեան, Միրազեան, Սանթուրճեան, Սևումեան, Տէր-Դաւթեան, Վանշիր և ուրիշները։
Սկիզբը երեկոյեան ուղիղ ժամը 8-ին։
Ռեժիսոր՝ Ս. Քափանակեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Երեքշաբթի, նոյեմբերի 4-ին
ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
պ. պ. անդամների, կանդիդատների և նրանց ընտանիքների համար
Կը ներկայացնէ
I
ԱՌ ԺԱՄԱՆԱԿ
Կօմ. 2 գործ.
II
ՊԱՏՃԱՌ ԿԱՐԳԵՐ
Վօդ. 1 գործ. Բիլիբինի
Մասնակցում են՝ օր. Ադամեան, տ. տ. Արաքս, Գուլազեան, Մայսուրեան, Մելիքեան, Յասմիկ, Զարիֆեան, Թաշճեան, Թորոսեան, Մամիկոնեան, Յարութիւնեան, Սանթուրճեան։
Սկիզբը ուղիղ 8½-ին

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

—

Էջմիածին, 2 նոյեմբերի

Այսօր առաւօտեան Թիւրքահայ պատգամաւորների մի մասը ուղևորվեց դէպի Օշական։

Սինօդում ամբողջ առաւօտ զբաղված էին պաշտօնական Թղթերի պատրաստութեամբ և արտագրութեամբ։

Պատգամաւորների մի մասը ուղևորվում է Երևան ներկայ լինելու այսօրվայ երեկոյթին։ Մի քանիսն էլ վերադառնում են իրանց տեղերը։

Թիւրքահայ պատգամաւորների մի մասը վաղը երկուշաբթի երեկոյ մտադիր են ճանապարհվել դէպի Ալէքսանդրապօլ և Անի։

Հինգշաբթի օր նրանք կը լինեն Թիֆլիսում։

Վաղարշապատի հեռագրատունը այս օրերը լիքն էր հեռագիրներով, որոնք ուղարկվում էին զանազան տեղեր։ Իւրաքանչիւր պատգամաւոր իր պարտքն էր համարում տեղեկացնել իր ընտրող համայնքին ընտրութեան հետևանքների մասին։

Եղանակը սկսեց վատանալ գիշերվանից և ճանապարհները փոքր ինչ վատացել են, բայց ոչ այնքան, որ անկարելի լինի կառքերով ճանապարհորդութիւնը դէպի շրջակայ հնութիւնները։

Ա. Քալանթար

—

Ա. Քալանթարը, որ գնացել էր Էջմիածին իբրև կաթողիկոսական պատգամաւոր, մասնակցեց ընտրութեանը և վերադարձաւ Թիֆլիս։

Ուստի մամուլի օրգաններից մէկում երևցած բացասական լուրը այդ մասին անհիմն է։

—

Կովկասի Փոխարքային դիմաւորելու համար, կիրակի օրը, նոյեմբերի 2-ին, երկաթուղու կայարան էր գնացել Թիֆլիսի առաջնորդական փոխանորդ Եփրեմ վ. Սուքիասեանցը։

Փոխարքան յատուկ ուշադրութիւն դարձնելով փոխանորդի վրա՝ մօտեցել է նրան և սիրալիր կերպով հարց ու փորձ է արել կաթողիկոսական ընտրութիւնների արդիւնքի մասին։

Պատասխան ստանալով, որ արդէն ընտրութիւնը կայացել է և ընտրված են Մատթէոս արք. Իզմիրլեան և Եղիշէ եպ. Դուրեան, հետաքրքրվել է նրանց անձնաւորութեամբ։

Հայր-սուրբի առած տեղեկութիւններից Փոխարքան գոհ է մնացել։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թէհրան, 1 նոյեմբերի

Նէջէֆի մուշտէիդ Հաջի-Միրզա-Հասանի յիշատակին հոգեհանգիստներ կատարելու պատրուակով ամէն օր մայրաքաղաքում ժողովվում են բազմաթիւ ընկերութիւններ։

Հոգևորականութեան կուսակցութիւնը սէիդ Ալի-Աղա-Եզիի ղեկավարութեամբ շահից պահանջում է կատարել խոստումները։

Քաղաքում յայտարարված է զինւորական դրութիւն։ Զօրքերը գրաւում են հրապարակները։ Փողոցում շրջում են պահակախմբեր։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 1 նոյեմբերի

Առայժմ ընտրվել են 76 պատգամաւորներ, որոնցից 61-ը Թիւրքեր են, 5-ը յոյներ, 7-ը բուլղարներ, մէկական հոգի հայ, սերբ և հրեայ։

Բուլղարական բանակցութիւնները շարունակվում են միայն երկաթուղիների հարցի համար։ Արևելեան-ռումէլական պարտահատոյցների և Թիւրքական պարտքը վճարելում Բուլղարիայի մասնակցութեան հարցերը վճռված է յանձնել կօնֆերէնցիային։

Ղրիմի գլխաւոր մուֆտին, որ գնում է Մէքքա, հոկտեմբերի 31-ին սէլամլըքից յետոյ ընդունվեց սուլթանից։

Իրաւագիտական բարձր դպրոցի ուսանողները պահանջում են փոփոխել դասընթացքների ծրագիրը, դադարեցնելով, դասախօսութիւններին այցելելը։

Ամերիկական Ռօբերտ-կօլէջի սաները հեռացան դպրոցից, բողոքելով վերատեսչի դէմ, որ բռնել էր աշակերտներին վիրաւորող դասատուի կողմը։

Լրագիրները բողոքում են օսմանեան բանկի դէմ, որ ընդունել է միջնորդ վաճառականների յանձնարարութիւնը՝ վաճառել հասարակական աճուրդով տեղիս գնողների մերժած աւստրիական շաքարը։ («Հ. Գ.»)

—

Վիեննա, 1 նոյեմբերի

Երէկ, ցերեկով, ռուսաց հաւատարմատարը արտաքին գործերի մինիստրութեանը յանձնեց Թագաւոր Կայսրի նամակը, որ ուղարկված է իբրև պատասխան Բօսնիայի և Հերցեգովինայի միացման մասին կազմած հաղորդագրութեան։ Մինիստրութիւնը նամակը կը հասցնէ Ֆրանց-Յօզեֆ կայսրին։ («Հ. Գ.»)

—

Պարիզ, 1 նոյեմբերի

Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչը վախճանվեց։ («Հ. Գ.»)

—

Պարիզ, 1 նոյեմբերի

Առաւօտեան նախագահ Ֆալիէրի կողմից ռուսաց դեսպան Նելիդօվին ցաւակցութեան զգացմունքներ արտայայտեցին Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչի մահվան առիթով։

Ցերեկով ռուսաց դեսպանատան եկեղեցում, դեսպանատան պաշտօնեաների ներկայութեամբ, կատարվեց հոգեհանգիստ։

Ամբողջ մամուլը կենսագրականներ է նուիրել հանգուցեալի յիշատակին։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 1 նոյեմբերի

Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչի մահվան առիթով Ալէքսանդրօվսկի պալատում կատարվեց հոգեհանգիստ։ Ներկայ էին Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհին Օգոստափառ Երեխաների հետ։

Բարձրագոյն պալատում կարգադրվեց սուգ պահել։ Կայսերական Թատրոնները փակ են։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 2 նոյեմբերի

Ցարսկօէ-Սէլօյի Ալէքսանդրօվսկի տաճարում հոգեհանգիստ կատարվեց Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչի յիշատակին։ Ներկայ էին Նոյին Մեծութիւնները Օգոստափառ Երեխաների հետ, Մեծ Իշխաններ Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչը օգոստափառ կնոջ հետ, Բօրիս Վլադիմիրօվիչը, Դմիտրի Պաւլօվիչը, Նիկօլայ Միխայլօվիչը։

Հոգեհանգիստ կատարվեց նաև Իսաակեվսկի տաճարում։ Ներկայ էին Մեծ Իշխանները, մինիստրները՝ գլուխ ունենալով Ստօլիպինին, Պետական Խորհրդի անդամները նախագահի հետ, Պետական Դումայի անդամներից շատերը, պալատական պաշտօնեաները, կայսրի շքախմբի ներկայացուցիչները, բարձրաստիճան զինւորական և քաղաքացիական պաշտօնեաներ և բազմաթիւ աղօթողներ։ («Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 2 նոյեմբերի

Դեսպանատան եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչի յիշատակին. Ներկայ էին դեսպանը, դեսպանատան պաշտօնեաները և բազմաթիւ աղօթողներ։

Վիլհէլմ կայսրը հրաժարվեց Կիլ գնալուց և Դօնաուէշինգէնից կը գայ ուղղակի Բեռլին։ Այդ իսկ պատճառով պետական կանցլէրը չի գնայ Կիլ, այլ զեկուցում կը տայ կայսրին Բեռլինում։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 1 նոյեմբերի

Ռէյտերին Պեկինից հաղորդում են, որ Գուանսիւյ կայսրը վախճանվեց։ Պալատից բղխած տեղեկութիւնների համաձայն, մահը տեղի ունեցաւ գիշերով։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 1 նոյեմբերի

Ռէյտերին հաղորդում են Պեկինից, որ այն տեղեկութիւնը, Թէ այրիացած կայսրուհին մահամերձ է, հաստատվում է արտաքին գործերի մինիստրութեան կողմից։ («Հ. Գ.»)

—

Վիեննա, 2 նոյեմբերի

«Cor. Bureau»-ին հաղորդում են Կ. Պօլսից, որ Մէքքայում դրութիւնը յուզալից է. բոլոր շինութիւնները, ուր պահպանութիւն են անում զինւորները, ենթարկվեցին պաշտօնից արձակված էմիր Ալի-փաշայի յարձակման։ Յարձակվողները նշանաւոր կորուստ ունեցան։ Լուրերին նայած, հանգստութիւնը վերահաստատված է կրկին մի շէրիֆի միջամտութեան շնորհիւ։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 28 հոկտեմբերի

Թիւրքական լրագիրները հաղորդում են, որ կազմված է ազգային փրկութեան գաղտնի միութիւն խալիֆի իրաւունքները պաշտպանելու նպատակով։ Լրագիրների ասելով, այդ րէակցիօն շարժումը, որի ղեկավարները նախկին պաշտօնեաներ են, նոյն վախճանը կունենայ, ինչ որ Կէյր-Ալլիի սկսած գործը։

Ընտրութիւնները ամբողջ կայսրութեան մէջ անցնում են կանոնաւոր։

Փոքր-Ասիայի Կօնի քաղաքում (Անատօլի նահանգում), ուր գերակշռում են յոյները, ընտրված են միայն մահմեդականները։

Կառավարութիւնը պատրաստում է տեղեր 200 պատգամաւորների համար։ 1876 Թւին եղել է միայն 150 պատգամաւոր։

Երէկ մեծ վէզիրը պատասխանել է աւստրիական դեսպան Պալլավիչինիի յայտարարութեանը։ Իր պատասխանի մէջ Քեամիլ փաշան ասում է, որ Թիւրքիան չի ընդունի աննեկսիան, եթէ Բօսնիան չը մասնակցի օսմանեան պարտքը վճարելու գործում։ («Р. С.»)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ

V

31 հոկտեմբերի

Այսօր, ինչպէս հեռագրեցինք, կազմվեց կաթողիկոսական ընտրելիների քառանուն ցանկը և ընտրվեցին Մատթէոս արքեպիսկոպոս Իզմիրլեան, որ ներկայ եղող և քուէարկող բոլոր 78 պատգամաւորների ձայներից ստացաւ 77 ձայն (միայն Սուքիաս արքեպիսկոպոսը ձայն չը տուեց նրան, յայտարարելով որ Լուսաւորչի գահին արժանաւորագոյն յաջորդ համարում է Օրմանեան Մաղաքիա արքեպիսկոպոսին), Եղիշէ եպիսկոպոս Դուրեան, որ ստացաւ 60 ձայն, Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սմբատեան, որ ստացաւ 35 ձայն և Գրիգորիս արքեպիսկոպոս Գառնակերեան, որ ստացաւ նոյնպէս 35 ձայն։

Պէտք է ասել, որ բոլոր ձայների Թիւը 106 էր, որովհետև մի քանի պատգամաւորներ երկու, նոյնիսկ երեք, չորս ձայն ունէին, բայց որովհետև վերջում պրօկուրօրը օրէնքի տրամադրութեան հակառակ գտաւ, որ պատգամաւորը մի ձայնից աւելի ունենայ, ուստի աւելորդ ձայները հաշւի չառնվեցին։ Եթէ այդ ձայներն էլ հաշւենք, որոնք յամենայն դէպս արձանագրվեցին պաշտօնապէս, կը տեսնենք, որ Իզմիրլեան ստացել է 105 ձայն, Դուրեան՝ 85, Սմբատեան՝ 50 և Գառնակերեան՝ 49 ձայն։

Պէտք է այս էլ յայտնեմ, որ, ինչպէս հեռագրել էի, մասնաւոր խորհրդակցութեան մէջ որոշված էր քառանուն ցանկը լրացնելու համար 3-րդ և 4-րդ ընտրելի առաջարկել Մեսրոպ և Շիրակունի արքեպիսկոպոսներին, բայց վերջինս հրաժարվելով՝ նրա տեղ դրվեց Գառնակերեան արքեպիսկոպոսը։

Սակայն պատգամաւորներից ոմանք քուէարկութեան ժամանակ տուին միայն երկու անուն՝ Իզմիրլեանի և Դուրեանի անունները, յայտնելով որ իրանք միայն այդ երկուսին են ճանաչում արժանաւորագոյն կանդիդատներ. դրանք են—Աւետիք Ահարոնեան, Արշակ Զօպանեան, Ալէքսանդր Քալանթար, Համբարձում Առաքելեան, Աշոտ եպիսկոպոս Շախեան, Մեսրոպ վարդապետ Տէր-Մովսէսեան, Մխիթար վարդապետ, Ներսէս ծ. վ. Խարախանեան, Թորգոմ վարդապետ, Մկրտիչ ծ. վ. Աղաւնունի և մի քանի այլ պատգամաւորներ։ Միայն Իզմիրլեանի համար քուէարկեցին, այսինքն միայն Իզմիրլեանին արժանաւորագոյն Թեկնածու յայտնեցին տեղապահ Սուրէնեան, Սաթունեան, Մեսրոպ արքեպիսկոպոսները, Կարապետ վարդապետը, Սպ. Սպանդարեանը, Բարթուղիմէոս եպիսկոպոսը, Հմայեակ վ. Արշարունին և այլք։ Ութ պատգամաւորներ արժանաւորագոյն կանդիդատներ յայտնեցին Իզմիրլեանին և Օրմանեանին, այն է Գէորգ Զուբար, Ստեփան Թաղիանոսեան, Անանիա արքեպիսկոպոս, Յուսիկ վ. Զոհրաբեան, Երուանդ վ. Տէր-Մինասեան, Ղևոնդ եպիսկոպոս Յովակիմեան, Գրիգորիս վարդապետ և Մուշէ վարդապետ. իսկ միմիայն Օրմանեանի համար, ինչպէս ասացի, ձայն տուեց Սուքիաս արքեպիսկոպոսը։ Այսպիսով, Օրմանեան ընդամէն ստացաւ 9 ձայն։ Եղան և այնպիսիներ, որոնք առաջարկեցին Նիկոմիդիայի առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանին և Գրիգորիս արքեպիսկոպոս Յովհաննիսեանին (նախկին առաջնորդ Պարսկաստանի - Հնդկաստանի). առաջինը ստացաւ 9, երկրորդը 6 ձայն։ Որովհետև վախ կար, որ Մեսրոպ և Գառնակերեան արքեպիսկոպոսները կարող են հրաժարվել քուէարկութիւնից յետոյ և այդպիսով նրանցից յետոյ քառանուն ցանկի մէջ կը մտնեն Յովակիմեան և Օրմանեան, ուստի ժողովը հէնց սկզբում հարց յարուցեց այն մասին, Թէ արդեօք ընտրվածը իրաւունք ունի՞ քուէարկութիւնից յետոյ հրաժարվել Թէ՞ ոչ։ Պրօկուրօրի տուած բացատրութիւնից յետոյ, որ յայտնեց, Թէ քուէարկվողը եթէ ներկայ է և սկզբից չէ հրաժարվում, նրա յետնագոյն հրաժարականը նշանակութիւն չունի, ժողովը դիմեց քուարկութեան։

Եւ այսպէս, քառանուն ցանկը կազմվեց այնպէս, որ վտանգաւոր համարված կանդիդատները՝ Օրմանեան, Սուքիաս և Սուրէնեան՝ չը մտան նրա մէջ։

Քառանուն ցանկի կազմութիւնը տևեց առաւօտեան ժամը 11-ից մինչև 3-ը։

Երեկոյեան դէմ յայտնվեց, որ Փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվը, որին, ինչպէս գիտենք, ժողովի կողմից հեռագրով դիմել էր Մեսրոպ արքեպիսկոպոսը, խնդրելով որ գաղտնի քուէարկութիւնը երկանուն ցանկի կազմութեան ժամանակ վերացվի և վերահաստատվի նախկին կարգը, պատասխանել է, որ չէ կարող յարգել այդ միջնորդութիւնը, քանի որ գաղտնի քուէարկութեան նոր կարգը սահմանված է մինիստրների խորհրդի հաւանութեամբ, առանց որի նա իրաւունք չունի փոխել, և քանի որ գաղտնի քուէարութիւնը, իր կարծիքով, ոչնչով չէ կարող խախտել հայոց եկեղեցու աւանդական սովորութիւնը։

Յիշենք և այն, որ 78 պատգամաւորներից 43-ը եկեղեցական են, 35-ը աշխարհական։

Ժողովի սկզբում Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանը մի ճառ խօսեց, որով բողոք յայտնեց, 1) որ կաթողիկոսի ընտրութիւնը յետաձգվում է ամբողջ մի տարի, մինչ կարելի էր կատարել այդ ընտրութիւնը նրա մահից 4—5 ամիս յետոյ, 2) որ պատգամաւորները գալիս են Էջմիածին որոշ մանդատներով, արդէն պատրաստված, 3) որ Ռուսաստանի հայերը շատ քիչ ներկայացուցիչներ ունեն և Թիւրքիայի հայերը խեղդում են իրանց ճնշող մեծամասնութեամբ նրանց ձայնը։

—

Երեկոյեան խորհրդակցական նիստում կարդացվեցին 1) Երևանի, Ղարաբաղի, Բեսարաբիայի, Աստրախանի, Ատրպատականի և Պարսկաստանի-Հնդկաստանի Թեմական պատգամաւորների առաջարկը, որին կցված էին մի ընդհանուր ծրագիր հայոց եկեղեցու մէջ մտցվելիք վարչական բարենորոգումների մասին և Թեմական պատգամաւորական ժողովների որոշումները (այս ծրագրին չէին միացել Թիֆլիսի և Շամախու պատգամաւորները). 2) Թիֆլիսում կազմված կաթողիկոսական յանձնաժողովի մշակած ծրագիրը։ Առաջին ծրագիրը կարդաց և բացատրութիւններ տուեց պատգամաւոր Հ. Առաքելեանը, իսկ երկրորդը՝ պատգամաւոր Ս. Յարութիւնեանը։

Ա. Քալանթար առաջարկեց կազմել բոլոր ծրագիրներից մի ամբողջութիւն և ապա ներկայացնել ժողովին։

Խորհրդակցութիւնը յանձնեց դիւանին երկրորդ օրը բերել այդ ծրագիրների ամփոփումը։

—

1 նոյեմբերի

Առաւօտեան ժամը 11-ին նոյն հանդիսաւոր գնացքով պատգամաւորները դիմում են տաճար կաթողիկոսական վերջնական ընտրութիւնը կատարելու։

Երևանից և շրջականերից եկել է ժողովրդի մեծ բազմութիւն։ Տաճարի դռները փակվում են և կարճ աղօթքից յետոյ նիստը բացվում է ժամը 11½-ին։ Պրօկուրօրը յայտնում է, որ այսօր պէտք է որոշվի երկու կամ աւելի ձայներ ունենալու իրաւունքի խնդիրը։ Թէև, ասում է նա, ոչ 1836 Թւի Պօլօժենիայի, ոչ փոխարքաների 1843 և 1864 Թւերին կազմած հրահանգների մէջ չը կայ որոշ ցուցմունք այդ մասին, բայց կայ 1884 Թ. մարտի 12-ին կայացած բարձրագոյն հրաման, որով յայ-

Կ. Պոլիս, 31 հոկտեմբերի

Լուր է պտտում, որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը հրաժարական է տալիս։

Պարլամենտը բացվելուն պէս երիտասարդ-թիւրքերը կը ներկայացնեն փաստաթղթերը, որոնք հիմք կը տան դատի ենթարկելու Թէվֆիկ փաշային պետական դաւաճանութեան համար։

Արքայազն Սապահ-Էդդինի կողմնակիցներից երեք երիտասարդ-թիւրքեր մօտ օրերս այցելեցին տիեզերական պատրիարքին և համոզեցին նրան գործ դնել իր ազդեցութիւնը յոյների և երիտասարդ-թիւրքերի բլոկը աջողեցնելու համար։ («Кс.»)

—

Կ. Պոլիս, 31 հոկտեմբերի

Աւստրիական դեսպան Պալլավիչինին հաղորդել է Քեամիլ փաշային, որ Վիէննայից իր ստացած ցուցմունքների մէջ ոչ մի խօսք չը կայ Թիւրքիային նիւթական կոմպենսացիա տալու մասին։

Մեծ վեզիրը պատասխանել է, որ միտք չունի այլևս բանակցութիւնները վերսկսել։

Դրանից անմիջապէս յետոյ Քեամիլ փաշայի մօտ է գնացել գերմանական դեսպանը և խորհուրդ տուել ընդունելու աւստրիական ներկայ առաջարկները իր ամբողջութեամբ։ («Б.»)

—

Բուխարեստ, 28 հոկտեմբերի

Բուզէու քաղաքում ազգային մեծ միտինգում ընդունված բանաձևով պահանջվում է ռումինական կառավարութիւնից խզել իր յարաբերութիւնները Աւստրիայի հետ։ Աւստրիայի դէմ գրգռումը գնալով սաստկանում է։ («Р. С.»)

—

Բէլգրադ, 31 հոկտեմբերի

Ցէտինիէյից հաղորդում են, որ աւստրիական մի զօրախումբ անցաւ չերնոգօրիական սահմանը։

Նրան դիմաւորեցին հրացանաձգութեամբ. փոխադարձ գնդակաձգութիւնից յետոյ աւստրիացիները յետ նահանջեցին տանելով իրանց հետ վիրաւորվածներին։

Չերնոգօրիական կառավարութիւնը բողոքեց այդ մասին աւստրիական դեսպանին։

Վերջինս երէկ ուզեց գնալ սահմանագլուխը սերբիական զօրքերի ու ամրութիւնների տեղերը դիտելու նպատակով։

Զինւորական իշխանութիւնը արգելեց և առաջարկեց վերադառնալ։

Դեսպանի վարմունքը երկիւղ է ներշնչում։ («Кс.»)

—

Վիէննա, 2 նոյեմբերի

Կայսրը համաձայնեց նոր կաբինետ կազմելու առաջարկութեան։ Ներքին գործերի մինիստր նշանակված է Գերդէլ, պետական պաշտպանութեան մինիստր՝ մնում է Գէօրգին, մնացած պորտֆէլները տրված են վարչութիւնների գլխաւոր վերատեսուչներին առանց պորտֆէլների՝ լեհերից մտնում են Աբրահամովիչը, չեխերի կողմից— բէյխսրատի փոխ-նախագահ Զաչէկ, գերմանացիների կողմից—Շրէյդէր։ («Հ. Գ.»)

—

Սօֆիա, 1 հոկտեմբերի

Կառավարութիւնը արևելեան երկաթուղիների հաշիւները քննելու համար էքսպերտներ նշանակեց բօլգարական երկաթուղիների վերատեսուչ ինժենէր Մօրֆօվին և հասարակական աշխատանքների մինիստրների իւրիսկօնսուլտ Բէլկօվին։ Առաջինը հոկտեմբերի 31-ին մեկնեց Կ. Պոլիս, երկրորդը կը մեկնէ այսօր։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 1 նոյեմբերի

«Horddeutche Al. Zeit.»-ը «Հարցասիրութիւնները բէյխստագում» յօդուածի մէջ ասում է.

«Վիճաբանութիւններից պարզվեց, որ կայսրի և ազգի միջև սառեր է ընկել։ Չէ կարելի ընդունել, որ հռետորների մեծամասնութիւնը չէր ղեկավարվում այդ սառերն աւելի ևս ուժեղացնելու մտադրութեամբ։ Նրանց ասածների մէջ նկատվում էր հոգատարութիւն ընդհանուր բարիքի մասին։ Համարեա նրանք բոլորը աշխատում էին միայ դէպի կայսրի անձնաւորութիւնը տածած յարգանքի սահմաններում։ Եթէ այսօրինակ է վիճաբանութիւնից ստացված ընդհանուր տպաւորութիւնը, ապա ուրեմն չէ կարելի չընդգծել եզակի դէպքերում հակայ չափազանցութիւնները և մոլորութիւնները։ Անհիմն է այն երկիւղը, երբ կայսրը այնքան էլ լաւատեղեակ չէ ազգի տրամադրութեան մասին։ Պետական կանցլերի կարևորագոյն խնդիրներից մինն էլ ներկայանում է կայսրին բոլոր եղածի մասին տեղեկութիւն տալը։ Այդ խնդիրը կանցլերը կատարեց ամբողջապէս»։

Վերջացնում է իր յօդուածը լրագիրը յայտարարութեամբ, որ այժմեան դրութեան ծանրութեան կենտրօնը երկուշաբթի օրը կանցլերի՝ կայսրին անելիք զեկուցման մէջն է։

«Մենք այդ զեկուցումից սպասում ենք այնպիսի հետևանքներ, որոնք շաղկապված լինեն առ թագը ունեցած յարգանքով և ցանկութեամբ, որպէսզի շուտով հնար լինի լիակատար չափով վերահաստատել սրտագին վստահութեան նախկին յարաբերութիւնները կայսրի և ժողովրդի միջև»։ («Հ. Գ.»)

—

Սօֆիա, 2 նոյեմբերի

Գահական ճառին պատասխան ուղերձի վիճաբանութիւնները վերջանալուց յետոյ, մինիստրների խորհրդի նախագահը ճառ արտասանեց, որով մատնանիշ արաւ, որ սլաւօնների շահերը հանդիսանում են նաև բօլգարների շահերը։ Բօսնիան և Հերցեգօվինան միացվեց ոչ կօմպէնսացիայի ձեւով, այլ իբրև բօլգարական ազգի կամքի կատարումն։

Այնուհետև խօսեց Պապրիկօվը, որ նոյնպէս շեշտեց, որ Բօսնիան և Հերցեգօվինան միացնելու և Բօլգարիան անկախ հռչակելու միջև ոչ մի առնչութիւն չը կար, որ կառավարութիւնը յոյս ունի, թէ կը գայ ժամանակ, երբ Բօլգարիան և Թիւրքիան իրար ձեռք կը մեկնեն և, յենվելով միմեանց վրա, կաշխատեն իրանց ազգաբնակութեան խաղաղ զարգացման և բարգաւաճման համար։ («Հ. Գ.»)

—

Բէլգրադ, 2 նոյեմբերի

«Press. Bureau»-ն հաղորդում է, որ լրագիրներում երևցած տեղեկութիւնը մինիստրական ճգնաժամի մասին մտացածին է. նաև սխալ են այն լուրերը, թէ Սերբիան հրոսակախմբեր է պատրաստում Բօսնիայում ապստամբութիւն յարուցանելու համար։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 2 նոյեմբերի

Հոկտ. 31-ին, բէյխսրատի շինութեան մէջ ստորագրվեց հեղինակութեան իրաւունքի պաշտպանութեան Բերլինի կօնվէնցիայի մէջ մտցնելու համար որոշված նոր լրացուցիչ ակտը. կօնֆերէնցիան փակվեց։ («Հ. Գ.»)

—

Դօնաուէշինգէն, 2 նոյեմբերի

Երէկ երեկոյեան սրտի պայթումից վախճանվեց կայսրի գեներալ-ադիւտանտ կոմս Գիւլզէն-Գեզէլէրը։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 1 նոյեմբերի

Գամմի կատաստրօֆայի առիթով Ֆալիէրը և Վիլհէլմ կայսրը փոխանակեցին չափազանց սրտագին արտայայտութիւններով կազմված հեռագիրներ։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 1 նոյեմբերի

Սօցիալ-դեմօկրատները բէյխստագին ներկայացրին մի առաջարկագիր՝ փոխելու սահմանադրութեան 11-րդ գլխի երկրորդ կէտը այն մտքով, որ պատերազմ յայտարարելու համար բացի դաշնակցական խորհրդից համաձայնութիւն տայ և բէյխստագը։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 1 նոյեմբերի

Զանազան կուսակցութիւնների ներկայացուցիչների բանակցութիւնները Բինէրդի նախագահութեամբ, որին յանձնված է նոր կաբինետ կազմել, չը յանգեցին մի այնպիսի համաձայնութեան, որպիսին կարող է հիմք ծառայել պարլամենտական մինիստրութեան համար։ Կուսակցութիւնների բոլոր ներկայացուցիչները բայց և այնպէս խնդրեցին Բինէրդին նոր գործունեայ կաբինետ կազմելու ժամանակ ամեն ջանք գործադրել՝ հող պատրաստելու պարլամենտական կօալիցիօն մինիստրութիւն կազմելու համար։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 2 նոյեմբերի

Գիշերս մեծ հրդեհ սկսվեց Կուրլիանդսկայա փողոցում ռուսաց իւղագործարանում։ Գլխաւոր պահեստը, մեքենաները և իւղեղէնները կրակի ճարակ դարձան։ Գործարանը ապահովագրված էր 2 միլիօն րուբլով։ Վնասը հասնում է միլիօն րուբլու։ («Հ. Գ.»)

—

Վլադիկավկազ, 2 նոյեմբերի

Ղզլարի բաժնում չարագործների ձեռքով գերված է հողատէր Կօշելեվը։ Նրա փրկութեան համար պահանջվում է 10,000 րուբլի։ («Հ. Գ.»)

—

Նոր-Բուխարա, 2 նոյեմբերի

Հոկտեմբերի 29-ին կալերի ճանապարհին վաճառականներին կողոպտող աւազակախումբը կրկին Բուխարայի մօտերը յարձակվեց բամբակէ գործարանների 9 գործակատարների վրա և յափշտակեց 24,400 րուբլի։ («Հ. Գ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ՄՈՒՏՔԸ ԹԻՖԼԻՍ

—

Կիրակի, նոյեմբերի 2-ին, առ. ժամը մինչև ինը, Թիֆլիսի կայարանում ժողովվեցին հասարակական և զինւորական բոլոր հաստատութիւնների և հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչները Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվին ընդունելու համար։ Ներկայացուցիչներ ուղարկվել էին և ուրիշ քաղաքներից։ Ներկայ էին Փոխարքայի պաշտօնակատար գեներալ Շատիլօվը, Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական գ. խ. Միցկէվիչը, Թիֆլիսի ժամ. գեն.-նահանգապետ Բեարինսկին, քաղաքացիական նահանգապետ Լօզինա-Լօզինսկին, խորհրդի անդամները, ոստիկանութեան պարագլուխը, ամբողջ գեներալիտետը, քաղաքագլուխ իշխ. Չերքեզօվը քաղաքային վարչութեան ամբողջ կազմով, դումայի ձայնաւորները, արհեստաւորների և վաճառականների աւագները, համքարները իրանց դրօշակներով, բոլոր դաւանութիւնների հոգևորականութիւնը և խուռն բազմութիւնը։

Նորին պայծառափայլութեան գնացքը մօտեցաւ կայարանին ժամը 9-ին, օդը թնդաց ուռաներով, իսկ երաժշտախումբը նուագեց ռուսաց ազգային օրհներգը։ Քաղաքագլուխ իշխան Չերքէզօվը կոմսին ներկայացրեց աղ ու հաց և արտասանեց հետևեալ ճառը։

«Ձերդ պայծառափայլութիւն, կոմս Իլարիօն Իվանօվիչ։ Երեք տարուց աւելի է անցել այն օրից, երբ Դուք առաջին անգամ ժամանեցիք Կովկաս որպէս Նորին Կայսերական Մեծութեան Փոխարքայ։ Ամբողջ Ռուսաստանը գտնվում էր այն ժամանակ փոթորկալի, անցողական դրութեան մէջ։ Փոթորիկը կամաց-կամաց մեղմացաւ, և կեանքը աւել կամ պակաս չափով մտաւ իր բնական պայմանների մէջ։ Այժմ Դուք վերադառնում էք մայրաքաղաքից, զրահաւորված արքայական նոյնպիսի վստահութեամբ, որպէս և Ձեր առաջին գալուստի ժամանակ։ Եւ Կովկասի ազգաբնակութիւնը աւելի ևս մեծ ուրախութեամբ և ոգևորութեամբ է դիմաւորում Ձեզ, քան այն ժամանակ, որովհետև ազգաբնակութեան ունեցած հաւատին և իղձերին միացան անսահման սիրոյ և խորին յարգանքի զգացմունքները, որ ներշնչել էք Դուք ազգաբնակութեանը Կովկասի Ձեր կառավարչութեան ժամանակամիջոցում։ Նրանք, որոնք հեռու են գտնվում Կովկասից կամ դիտմամբ իրանց նպատակն են դարձրել շփոթ սերմանել, աշխատում են հաւատացնել ռուս ժողովրդին, որ այժմ երկիրը ներկայացնում է մի անմխիթար դրութիւն հանգստութեան բացակայութեան վերաբերմամբ։ Սակայն մենք, Կովկասում ապրողներս, լաւ գիտենք իրականութեանը չը համապատասխանող այդ պնդումների գինը։ Եթէ համեմատենք այն, ինչ որ էր երկու երեք տարի առաջ, այժմեան դրութեան հետ, այն ժամանակ չէ կարելի չը տեսնել ահագին զանազանութիւնը։ Եւ այդ իրական հանգստութեամբ մենք պարտական ենք Ձեր իմաստուն և մարդասէր քաղաքականութեան մեր երկիրը կառավարելու գործում։ Եւ դրա համար մենք, Թիֆլիսի և Կովկասի այլ քաղաքների ներկայացուցիչներս, որ եկել ենք այստեղ դիմաւորելու Ձեզ, անսահման շնորհակալութիւն ենք յայտնում Ձեզ և միևնոյն ժամանակ յոյս ունենք, որ այն խաղաղ նախագծումները, որոնցով Դուք առաջին անգամ եկաք այստեղ, շուտով կիրագործվեն, որոնց մենք մեր կողմից պատրաստ ենք ամեն տեսակ աջակցութիւն ցոյց տալ Ձեզ։ Թիֆլիս քաղաքի ազգաբնակութեան անունից, որի զանազան խաւերը գտնվում են այստեղ, յանձին իրանց ներկայացուցիչների, ողջունում եմ Ձեր բարի գալուստը։ Բարի գալուստ»։

Կոմսուհի Ելիզավետա Անդրէևնային մատուցվեց մի գեղեցիկ ծաղկեփունջ։

Կոմսը անցաւ պատւաւոր պահակախմբի միջով և ընդունեց րապօրտը։

Այնուհետև կոմսը և կոմսուհին, շրջապատված բարձր իշխանաւորներով, մօտեցան հայ հոգևորականութեան պարագլուխ Եփրեմ վարդապետին և մի քանի տեղեկութիւններ լսեցին Իզմիրլեանի և Դուրեանի մասին։

Կոմսի գալուստը շնորհաւորեցին ուրիշ մի քանի ճառախօսներ։

Մի փոքր հանգստանալով յատուկ սենեակում, Փոխարքան և կոմսուհին կառք նստելով և շքեղ հանդէսով եկան պալատ։

Ժողովուրդը ամբողջ ճանապարհին ողջունում էր Նորին պայծառափայլութեան։

Քաղաքը ի պատիւ կոմսի գալստեան զարդարված էր դրօշակներով։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Հեռագրով)

—

Պետերբուրգ, 31 հոկտ.

Նիստը բացվում է առ. ժամը 11 և 10 րօպէին։ Նախագահում է Խօմեակօվը։ Կարդացվում է օրակարգը։

Քննութեան նիւթը նոյեմբերի 9-ի օրէնք է։

Պետրօվ 3-ը, շարունակելով ճառը, գտնում է, որ ուկազը ստեղծում է հարևանի թշնամութիւն և ընտանեկան թշնամութիւն և առաջ է բերում անհող պրօլետարիատ։ Յայտարարելով իրան համայնքի կողմնակից և մասնաւոր սեփականութեան թշնամի, հռետորը դիմում է Դումայում ներկայ գտնվող հոգևորականութեան և հարցնում է.—Երբ արդեօք փոխվեց եկեղեցու այն վարդապետութիւնը, որ սաիպում է քահանաներին այժմ հանդէս գալ ի պաշտպանութիւն անհատական սեփականութեան։ Ուկազի գործադրութիւնը կը ստիպէ նըպաստ տալ և գիւղայի-հողատէրերին։

Բերելով ստատիստիքական բազմաթիւ փաստեր, հռետորը կարծում է, որ նոյեմբ. 9-ի օրէնքի գործադրութիւնը կը ստեղծէ 40 միլիօն պրօլետարներ, որ կը կազմէ 27%-ը հանուր ազգաբնակութեան, և հեռաւոր հօրիզօնում գերեզմանային անդորրութեան սառը հանգստութիւն և լիակատար մեռելութիւն։ Աշխատաւոր խմբակի Ֆրակցիան իր դրօշակին չէ դաւաճանել. նա ձգտելու է աշխատաւոր ժողովրդի համար ձեռք բերել այն, ինչ որ խօսվեց երկրորդ և երրորդ Դումաներում (ծափահարութիւն ծայրայեղ ձախակողմում)։

Բէլօուսօվը տեղեկութիւններ է տալիս խուշոր կալուածքներում տիրող տնտեսութեան սիստեմի և հողատիրութեան մանր տնտեսութիւնների մէջ տիրող տէրերի դրութեան մասին և գալիս է այն եզրակացութեան, որ մանր սեփականատիրոջ կեանքում չը կան այն պայմանները, որպիսիները կարող են նրան հնարաւորութիւն տալ բարւոքել իր տնտեսութիւնը. հետևանքում կը սկսվի աղքատանալու պրօցէսը...

Դիմելով ապա մասնաւոր հողատիրութեան ստատիստիքային, հռետորը գտնում է, որ ռուս մուժիկը միաժամանակ գտնվում է կառավարութեան և կալուածատիրոջ ստրկութեան մէջ, և գալիս է այն եզրափակման, որ նոյեմբերի 9-ի օրէնքը հրատարակված է քաղաքական դիտումներով։ Երբ այդ օրէնքը իրականանայ, գիւղացիութեան 40%-ը, դուրս գալով համայնքից, չի ունենայ դեսեատինների այն քանակը, որպիսին անհրաժեշտ է ինտենսիվ տնտեսութեան համար։

«Սօց.-դեմօկրատները գիւղում, դասակարգային կռւի ազատ զարգացման նպատակներով, պահանջում են վերացնել բոլոր տուրքերը և հարկերը, որոնք կապ ունեն գիւղացիների կցխրացման հետ, վերացնել բոլոր այն պարտաւորութիւնները, որոնք ճորտական բնաւորութիւն ունեն, գրաւել ուդէլնի և կաբինետային հողերը և այլն։ Նոյեմբերի 9-ի օրէնքը մեր իրաւա-

---

տարարված է, թէ ամեն մի պատգամաւոր կարող է ունենալ միայն մի ձայն, ուստի և ներկայ ժողովում նա ամեն մի պատգամաւորի համար ճանաչում է միայն մի ձայնի իրաւունք։

Ժողովը ընդունում է այս բացատրութիւնը և ճանաչում է ամեն մի պատգամաւորի համար մի ձայնի իրաւունք։ Դրանով, Թիւրքիայի 25-ից աւելի թեմեր զրկվում են ներկայ կաթողիկոսական ընտրութեան պաշտօնապէս մասնակցելու իրաւունքից։

Կարդացվում է Բարթուղիմէոս եպիսկոպոսի մի բողոքագիրը, որով յայտնվելով, թէ եկեղեցական պատգամաւորների կարգը օրինաւոր չէ պահպանված, այն է՝ որ վարդապետներ աւելի բարձր են նստում ժողովում, քան արքեպիսկոպոսներ, այլ և այն, որ առաջին նիստում թոյլ չը տրվեց կարծիքներ յայտնել կաթողիկոսական թեկնածուների մասին, բողոքում է և այլևս չէ կամենում մասնակցել ժողովին։

Ա. Քալանթար նկատեց, որ Բարդուղիմէոս արքեպիսկոպոսի բողոքը կարծիքներ յայտնելու մասին ուղիղ կը լինէր, եթէ նա ձայնատուութիւնից առաջ ցանկացած լինէր կարծիքներ յայտնել, իսկ նա իր յայտարարութիւնը արեց երբ արդէն սկսված էր ձայնատուութիւնը։

Ժողովը ճանաչեց բողոքը անհիմն։

Ապա սկսվում է 4 կանդիդատների գաղտնի քուէարկութիւնը, առանձին-առանձին, նախորդ օրը ստացած քուէների առաջնութեան համաձայն։

Մատթէոս արքեպիսկոպոս Իզմիրլեան ստանում է 73 սպիտակ և 4 սև քուէ. Եղիշէ եպիսկոպոս Դուրեան ստանում է 55 սպիտակ և 22 սև քուէ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Տէր-Մովսէսեան ստանում է 11 սպիտակ և 65 սև քուէ և Գրիգորիս արքեպիսկոպոս Գառնակեան 19 սպիտակ և 57 սև քուէ։

Երբ տեղապահ սրբազանը յայտարարում է, «որ արքեպիսկոպոսն Մատթէոս Իզմիրլեան և եպիսկոպոսն Եղիշէ Դուրեան համարին արժանաւորագոյն կանդիդատք յաթոռ հայրապետութեան ամենայն հայոց», տաճարի կամարները թնդում են «կեցցէ Իզմիրլեան» աղաղակներով և ծափահարութիւններով, իսկ լուսարարապետ Ղևոնդ եպիսկոպոսը տաճարից զանգահարելով աւետում է դուրսը խմբված ժողովրդին, որ Լուսաւորչի գահը ստացաւ յաջորդ։

Երբ հարկաւոր արձանագրութիւնը կազմվեց և ստորագրվեց, Մինաս Չերազ խօսք խնդրելով դիմեց Փրանսերէն կոմս Տիզէնհաուզէնին և յանուն ժողովի, յանուն մանաւանդ Թիւրքիայի հայոց՝ շնորհակալութիւն յայտնեց կայսերական կառավարութեան, որ իր օրէնքներով հնարաւորութիւն տուեց հայ ազգին ամենայն ազատութեամբ կատարել իր եկեղեցու պետի ընտրութիւնը, շնորհակալութիւն յայտնեց իրան կոմսին, իբրև կայսերական բարձր կառավարութեան արժանաւոր ներկայացուցչի։ Կոմս Տիզէնհաուզէն Փրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց բարեմաղթութիւնների համար, «որոնք,—ասաց,—կը հաղորդեմ Տէր Փոխարքային», և շնորհաւորեց ժողովը, որ կարողացաւ ամենայն օրինաւորութեամբ և կարգապահութեամբ ընտրել հայ եկեղեցու հովւապետ։

Ապա ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահ Սուրէնեան սրբազանին, որ պատասխանեց, թէ կատարել է իր սեպուհ պարտականութիւնը։

Ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց և պրօկուրօր Փ. Մէլիք-Օհանջանեանին։

Մինաս Չերազ առաջարկեց ժողովին շնորհաւորական հեռագիր ուղարկել Իզմիրլեան սրբազանին, որ միաձայն ընդունվեց և խմբագրվեց այսպէս.

«Կ. Պոլիս, սրբազան Իզմիրլեան պատրիարքին.

«Համազգային ընտրողական ժողովը, բաղկացած 77 պատգամաւորներից, ունեցող 105 ձայների իրաւունք, ընտրելով Ձեր Սրբազնութիւնն իբրև առաջին կանդիդատ ի գահ հայրապետութեան ամենայն հայոց և Եղիշէ եպիսկոպոս Դուրեանը իբրև երկրորդ կանդիդատ, ջերմ և անկեղծ շնորհաւորութիւններ ուղարկելով Ձեզ, բաղձում է շուտով տեսնել Ձեզ բազմած կաթողիկոսական գահի վրա»։

Այս հեռագրի խմբագրութիւնը պատկանում է Մինաս Չերազին և Հ. Առաքելեանին։

Դրանից յետոյ արդէն տաճարի դռները բացվեցին և ամբողջ ժողովը «Էջմիածին ի հօրէ» շարականը երգելով դուրս եկաւ տաճարից, ժողովրդի բուռն կեցցէների և ծափահարութիւնների որոտի ներքոյ։

Ապա բոլոր պատգամաւորների լուսանկարն առնվեց։

Ճաշի ժամանակ, սեղանատամբը, առաջին բաժակը առաջարկեց «Մշակի» խմբագիր Ա. Քալանթար, որ, ցոյց տալով թէ ինչպէս աջողութեամբ կատարվեց հայ ժողովրդի մեծամասնութեան և այն հոսանքների իղձը, որոնք մի տարուց ի վեր պայքար էին մղում արժանաւոր կանդիդատի համար, և ինչպէս այսօր պսակվեց յաղթութեամբ այդ պայքարը, առաջարկեց խմել Մատթէոս կաթողիկոսի կենացը, որ այնուհետև, յարեց պատգամաւոր Մ. Հայկազն, կոչելու ենք Մատթէոս երկրորդ։

Ժողովը բուռն և աղմկալից ծափահարութիւններով ընդունեց այս բաժակը։ Խօսվեցին ճառեր, առաջարկվեցին կենացներ և ամենքը գոհ, ուրախ ցրվեցին իրանց սենեակները մի քիչ հանգստանալու։

Մոռացայ յիշել, որ ժողովը ընտրեց մի պատգամաւորութիւն, բաղկացած Գարեգին արքեպիսկոպոս Սաթունեանից, Մինաս Չերազից և Ս. Յարութիւնեանից, ընտրութեան թղթերը Փոխարքային ներկայացնելու համար։

Երեկոյեան, ժամը 7-ին, տեղի ունեցաւ վերջին մասնաւոր խորհրդակցութիւնը, որ ընդունեց մի համառօտ բանաձև առաջարկված ծրագիրների մասին և յանձնեց ռուսահայ թեմերի պատգամաւորներին, որոնց կը միանան և Թիւրքիայից ընտրված մի քանի պատգամաւորներ, ներկայացնելու կաթողիկոսին այդ ծրագիրները, երբ նա կը հաստատվի իր գահի վրա։

Ժամը 8-ին ճեմարանում կայացաւ մի գեղեցիկ համերգ, Կոմիտաս վարդ. ղեկավարութեամբ, ի պատիւ պատգամաւորների, որ վերջացաւ ժամը 12-ին։

—

Նոյեմբերի 2-ին

Այսօր առաւօտեան Թիֆլիսից ստացված մի մասնաւոր հեռագիր սաստիկ զայրոյթ պատճառեց մեզ ամենքիս։ Հեռագիրն յայտնում է, որ «Հայրենիք» թերթը բաց է թողել մի յաւելուած հայերէն և ռուսերէն, որի մէջ ասված է, թէ Թիւրքահայ պատգամաւորները, գտնվելով Ա. Ահարոնեանի ճնշման ներքոյ, չեն կարողացել ազատօրէն տալ իրանց քուէները և դրա համար Օրմանեան չէ մտել ընտրելիների ցանկի մէջ։ Այդ լուրը կատարեալ զրպարտութիւն է. Թիւրքահայ բոլոր պատգամաւորները, եկեղեցական և աշխարհական, եկել էին արդէն որոշ համոզմունքով, որոշ մանդատներով, այն է՝ ձայն տալ Իզմիրլեանին, Դուրեանին և ձայն չը տալ Օրմանեանին։

Ցաւալի է, որ մեր կղերական պահպանողականները դիմում են դարձեալ հին, ժանգոտված զէնքին, որ գործ դրվեց Խրիմեանի ընտրութեան ժամանակ նաև «Մշակի» դէմ։ Ոչ մի ճնշում տեղի չէ ունեցել. ընտրութիւնը կատարվել է ամենայն օրինաւորութեամբ։ Օրմանեան երբեք շանս չունէր ընտրելի լինելու և նրա կուսակիցները նրան միայն արջի ծառայութիւն են մատուցանում։

Ի վերջոյ շնորհաւորում եմ «Մշակի» բոլոր բարեկամներին և համակրողներին, որ անցաւ «Մշակի» թեկնածութիւնը։

Հ. Ա.

կան զէնքն է, դուք պատրաստ էք յայտարարել սրբազան և անձեռնմխելի իրաւունք։ Մեր ձեռքումն է այժմ իշխանութիւնը և ոյժը։ Կրկին հարկաւոր է սովորել հասարակական կուլի այբուբէնը և ընդունել, որ ժամանակակից պետութեան մէջ ոյժը ստեղծում է իրաւունք և որ, իրաւունք ձեռք բերելու համար, պէտք է ոյժերը կուտակել և նրանց կազմակերպել (ծափահարութիւն ձախակողմում)։

Կոնդրատեվը դէմ է նոյեմբերի 9-ի օրէնքին. նրանում նա տեսնում է համայնքը կործանելու ցանկութիւն։

Քահանայ Տիտովը խօսում է ոչ թէ դումայական հոգևորականութեան, այլ այն հոգևորականութեան անունից, որ ապրում է համայնական տիրապետութեան տեղերում։

«Հողի աղաղակը, որ արձագանք տուեց առաջին և երկրորդ դումաներում, լսեց երրորդ Դումայում, ուր գիւղացիների համար այդ ուրախալի աղաղակի փոխարէն լսվում է գիւղացիական անտեսութիւնը բարձրացնելու առաջարկ։ Սակայն գիւղի ընդհանուր ճնշողութեան և այնտեղ տիրապետող մեռելութեան ժամանակ միթէ կարելի է խօսել կուլտուրան բարձրացնելու մասին։ Միայն իրաւական կազմ մտցնելով կարելի է խօսել գիւղացիական անտեսութեան բարելաւութեան մասին։

«Նոյեմբերի 9-ի օրէնքը մի օրէնք է ինքնին, որ ստեղծում է արհեստական տընկումն գաղափարների—թէև գուցէ բարձր, սակայն իրական կեանքում չէալ պայմաններ չունեցող նրանց արտացոլման համար և անգամ անհամապատասխան մեծամասնութեան իրաւագիտակցութեան։ Օրէնսդիրը պէտք է ձգտէ համայնքը վերածելու իրաւահաւասար անձնաւորութիւնների ազատ կօօպերատիվ դաշնակցութեան. գիւղացիներին համայնքից անջատելը իրական տիրապետութեան հողի վրա վերջնականում կը տանէ սոխողական դրաման յոգուտ հարուստների 1861 թուի նորմայով, մի նորմա, որ հեռու է իսկական կեանքից։ Կառավարական օրինագիծը բնաւ ընդունելի չէ»։

(Ծափահարութիւն ձախակողմում)։

Բուլատը ասում է, որ նոյեմբերի 9-ի օրէնքը շօշափում է ամբողջ գիւղացիական ազգաբնակութեան քաղաքացիական իրաւունքը, ուստի և հարկաւոր է լսել բոլոր շահախնդիր անձերին։—Եւ դուք, Սուվալկայի նահանգի ներկայացուցիչ, որ գաղափար անգամ չունէք ձեր նահանգի չեղած համայնքի մասին (ծիծաղ)։ Կուշտ մարդիկ միշտ հրհռում են, երբ նրանց որևէ մէկը խօսք է ասում այս ամբիոնից քաղցած գիւղացիութեան կարիքների մասին. դուք այժմ հրհռացիք, դեռ կրկին շատ կը հրհռաք։ Դուք կուշտ էք. կուշտը քաղցածին մանր կը բրդէ (ծափահարութիւն ձախակողմում). ոչխարի արցունքները չեն խղճահարեցնի գայլին (ծիծաղ, ծափահարութիւն ձախակողմում)։

«Գիւղացիական կեանքի արմատական հարցերի լուծման համար մի ելք կայ—դա տեղական յանձնաժողովներն են (աղաղակներ աջակողմում՝ հ՞ը...)։ Չէ կարելի ազատութիւն տալ մէկին և զրկել նրա ամբողջ համայնքը, ճիշտ այնպէս, ինչպէս չէ կարելի յիրականացումն հոկտեմբերի 17-ի մանիֆէստի ազատութիւնների՝ ազատութիւն տալ միայն սոսկ գեներալ-նահանգապետներին (ծափահարութիւն ձախակողմում)։ Հասկացէք, պարոններ, որ թղթէ օրէնքներով դուք չէք յաղթահարի կեանքը. դուք լողում էք ջրի երեսին ժամանակաւորապէս և երկար նրա վրա չէք կարող մնալ. կեանքը ուժեղ է ձեզանից. մենք մեր ցանկացածը կանենք (ծափահարութիւն ձախակողմում)։ Եթէ դուք, պարոններ, ցանկանում էք անկեղծ և արդարադատ լինել, հեռացրէք ձեզ գիւղացիական կեանքի հարցերի լուծումից, կեանքի, որը դուք չէք ճանաչում» (ծափահարութիւն ձախակողմում)։

Ժամը 3 և 40 րոպէին յայտարարվում է դադար։

Նիստը վերսկսվում է ժամը 4 և 6 րոպէին։ Նախագահում է բարոն Մէյենդորֆը։

Միլիւկովը ասում է, որ ագրարային հարցը այն ամբողջութեամբ, ինչպիսով ներկայումս քննվում է Դումայում, հանդիսանում է սօցիալական և քաղաքական հարց։ Ներկայ դէպքում այդ հարցը իր առաւելութեամբ քաղաքական է։

«Զեկուցանողը իր պատմական տեսութեան մէջ հեղինակաւոր անձանց անունները տուեց այնպէս, որ մեր մարդկանց անունները ասվում էին ի հաստատութիւն նրա մտքի, իսկ Տոլստոյի, Պլեվէի, Դուրնովոյի անունները երևացին զեկուցանողի հակառակորդների շարքերում։ Վախենում եմ, որ զեկուցանողը այդ անունները տեղին չը յայտնեց։ Իմ պարտքն է տալ կայսրինը-կայսրին, իսկ Աստուծունը՝ Աստուծուն։

«Զեկուցանողի միտքը կայանում է նրանում, որ 60-ական թուականներում գիւղացիական ազատութիւնը մտածված էր մասնաւոր իրաւունքի և քաղաքացիական ազատութեան հիմունքների վրա, 80-ական թուականներում գերակշռեց սոխողական ճորտական գաղափարը, իսկ այժմ մենք վերստին վերադառնում ենք քաղաքացիական ազատութեան հիմունքներին։ Զեկուցանողի օրինակը սխալ կերպով է լուսաբանում ամբողջ գործը։ 60-ական թուականներում կռիւ էին մղում երկու հոսանքներ—մասնաւոր-իրաւական և պետական-իրաւական։ Զեկուցանողը կանգնած է այն հայեցակէտի վրա, որ սերտ կերպով առնչված է մասնաւոր-իրաւական, բայց ոչ 60-ական թուականների պետական-իրաւական հոսանքի հետ։ Ի զուր զեկուցանողը ջանում է վարկաբեկել 80-ական և 90-ական թուականների դարաշրջանը, իբրև ռէակցիայի դարաշրջան, իբրև 90-ական թուականի ազնուականութեան զեմստվօյի և զեմստվային պետերի դարաշրջան։ Զեմստվային պետերի հետ դեռ կը խօսեմ ես զեկուցանողի հետ, երբ նրա քաղաքական բարեկամները կը պաշտպանեն թաղական կոմիսարներին։ Դաս մտցնելը զեմստվօների մէջ—չէ՞ որ դա յունիսի 3-ի օրէնքի առաջին ձևն է, օրէնքի, որ թոյլ է տուել ձեզ նստել այդ աթոռների վրա» (մի ձայն աջակողմից—«ձեզ էլ նոյնպէս»)։

Միլիւկովը շարունակում է. «Ես ընտրվել եմ ուղղակի ձայնատւութեամբ Պետերբուրգում. ինձ համար ձայն են տուել 22 մարդ, իսկ ձեզ համար (ժեստ աջակողմում), իսկ ձեզ բոլորի համար 1900 (ծափահարութիւն ձախակողմում, աղմուկ աջակողմում)։ 80-ական և 90-ական թուականների պետական մարդիկ ղեկավարվում էին ոչ միայն ճորտական շահերով, այլ և պետական. այն ժամանակ մասնաւոր-իրաւական տեսակէտը յետ մղվեց, գերակշռեց պետական տեսակէտը։ Ե՞րբ, արդեօք, և ի՞նչ պայմաններում այն գիւտն եղաւ, որ բոլոր նախկին հոսանքները մեր հողային քաղաքականութեան մէջ սոսկ իրական դրութեան իսկական սկզբունքների նահանջումն էին, իսկ մասնաւոր սեփականութեան տնկարանի այժմեան ձևը ընդհանուր քաղաքացիական իրաւունքում դրութեան իրական ձևն է։ Եւ գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան կարիքների մասին խորհրդակցելու ժամանակ տիրում էր դարձեալ պետական իրաւական տեսակէտ։ Սակայն խորհրդակցութեան հայեցքի մէջ նոր նոտա է մտցնում 1905 թ. յունվ. 22-ի Գուրկոյի արտասանած ճառը։ Այդ նոտան այլևս չէ լռում, իսկ այժմ նա հնչում է մեր յարգելի զեկուցանողի զեկուցման մէջ։ Այն ժամանակ դեռ Գուրկօն այն սկզբունքը յայտարարեց, թէ կուլտուրան և համայնքը զատ-զատ բաներ են, թէ մանր սեփականութիւն ստեղծելը աւելի հաստատ դիրք կը տայ Ռուսաստանի հասարակական և պետական կազմին։ Տեղական կոմիտէտների մեծամասնութիւնը հակառակեց համայնքին, իսկ շատ քչերը նրանցից հանդէս եկան ի պաշտպանութիւն նրա բանի կործանման։ Գուրկոյի մտքերը չը յաղթանակեցին, սակայն այստեղ մենք առաջին ենք բախվում մի գաղտնի ազդեցութեան հետ, որ գալիս է խորհրդակցութեան մօտով, նրա մեծամասնութեան կողքով։ Խորհրդակցութիւնը փակվեց հաւանօրէն ազնուականութեան կուսակցութեան ազդեցութեան տակ և հաստատվեց մի յանձնաժողով Գորեմիկինի նախագահութեամբ։ Այդ յանձնաժողովը առաջ է մղում մասնաւոր սեփականութեան անձեռնմխելիութիւնը, ընդգծում է, որ ազգաբնակութեանը տրվեն նադել հողերից օգտվելու ամենայարմարագոյն միջոցներ, թեթևացնել գաղթականութիւնը, դիւրացնել մասնաւոր սեփականատէրերի հողերի աւելորդը գնելու գործողութիւնները։ Այդ ծրագրի մի մասը առնված է Գուրկոյից, իսկ միւս մասը դեռ կապ է հաստատում պետական-իրաւական սկզբունքի հետ։

«Այստեղ առաջին անգամ ընդգծվում է՝ համոզել գիւղացիներին ամեն մի մասնաւոր սեփականութիւն անձեռնմխելի պահել, բայց մասնաւոր սեփականութիւնը չը ձեռնմխելու գործը բաւական դժուար եղաւ։ Այնուհետև սկսվում է կռիւ այդ երկու տեսակէտների շուրջը։ Գորեմիկինի պատճառով աւելի և աւելի աչքի է զարնվում Գուրկոյի անձնաւորութիւնը, իսկ կոմս Վիտտէն, նրա մրցակիցը, աշխատակցութեան համար հրաւիրում է մեր ընկեր Կուտլէրին։ Սակայն ամբողջ գործը այն հասկացողութեան մէջ է—թէ ի՞նչ է արդեօք գիւղացիութիւնը.—պահպանողականն է, արդեօք, այդ ոյժը, թէ՞ դա կօմմունիստներ են, որոնք ստանում են պետական ամբողջ սեփականութեան։ Սկզբներում կառավարական շրջաններում անկասկած գերակշռում է այն հին կարծիքը, թէ գիւղացիութիւնը պահպանողական մի ոյժ է, որի վրա պէտք է յենվել։ Այս հայեցքը աւելի պայծառ անցնում է այն յանձնաժողովի մէջ, որ պատրաստեց օգոստ. 6-ի Դուման։ Այդպէս էր Պետերբուրգում եղած խորհրդակցութիւնների տրամադրութիւնը, որ նոյն չափով անհիմն է, որ չափով հեռաքրքրական։ Քաղաքական մտքով ազնուականութիւնը անկասկած կասկածելի է դարձել. ազնուականութեան մէջ հանդիպում են Շախովսկիներ, Դոլգորուկովներ, Պետրունկևիչներ, Կուզմին-Կարավաևներ և այլն։ Անկասկած, ազնուական դասակարգը անբարեյոյս է, նա արդէն գահին յենված չէ։ Բայց ինչի՞ վրա կարելի է յենվել։ Քաղաքացիների վրա։ Բայց քաղաքացիների կազմի մէջ մտնում են զանազան խառն հասարակութիւններ, փաստաբաններ (ծիծաղ)։ Ընդհանուր միաւորմամբ այս մարդիկը չեն, որ կազմելու են միապետութեան յենարանքը, որ կարող են կազմել ժողովրդի ընտրեալներին։ Ամենակրթվածները, տաղանդաւորները, ամենապերճախօսները Դումայի վրա կունենան բացասական ազդեցութիւն։ Մնում է գիւղացիութիւնը։ Նա ոչինչ չէ խօսում, չէ երերում միապետութիւնը, չէ պահանջում զիջումներ, այլ խնդրում է միայն հոգալ իր նիւթական ապահովութեան մասին։

«Ահա այն անկիւնը տեսողութեան, ուր ժամանակ գիւղացիութիւնը համարվում էր գահի հիմնաքարը։ Այժմ դուք կը հասկանաք, թէ ինչու կոմս Վիտտէն, որ տապալվեց Գորեմիկինից, ընդ ամէն կորցրեց իր ծրագիրն անցկացնելու հնարաւորութիւնը, թէ ինչու, յանկարծ երևան գալով հոկտեմբերի 17-ը, նա փարվեց կրկին գիւղացիութեան այդ գաղափարին, իբրև գահի նեցուկի, իբրև պետութեան միակ ոյժի, փարվեց և նրանից շինեց իր սեփական գործածութիւնը։ Եւ Կուտլէրից մինչև 1905 թուի վերջը կառավարութիւնը ունեցաւ սոխողական դրաման քաղաքականութիւն, բայց այդ տարվայ վերջը նա վախեցաւ գիւղացիներից և, նկատի առնելով Մոսկվայի յայտնի դէպքերը, փոխեց իր տրամադրութիւնը։ Այդ ժամանակ արդէն գոյութիւն ունէր հողատէրերի այսպէս կոչված «հայրենասիրական» միութիւնը Պետերհօֆում։ Նա պնդում էր, որպէս զի Դումայում լինեն 144 գիւղացիներ, 131 ազնուականներ և 95 միւս դասերից։ 1906 թ. յունվ. 3-ին տեղի ունեցաւ ազնուականութեան պարագլուխների համագումարը. նա հանդէս եկաւ մի ծրագրով, ինչպէս գուրկօ-գորեմիկինեան ծրագրի երկու կաթիլ ջուր։ Համագումարը անհանգստացած այն լուրերից, թէ Կուտլէրը նախագիծ է պատրաստում, աւելի ևս անհանգստացաւ և ազնուականութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ։ 1906 թ. սկզբում հրատարակվեց մի հրահանգ գեներալ-նահանգապետներին ուղղված։ Կուտլէրը պատրաստեց իր նախագիծը, իսկ ազնուականութիւնը գիւղացիների համար պատրաստեց գնդակաձգութիւն»։

Բոբրինսկի 2-րդ.—Ինչո՞ւ ազնուականութիւնը։

Միլիւկով.—Դուք ինձ չէք լսում (ծափահարութիւն ձախ.)։ Այն պատճառով ազնուականութիւնը, որ այդ միջոցները ձեռք առնվեցին ազնուականների բազմաթիւ պահանջների համաձայն։

Բոբրինսկի 2-րդ Ապացուցէք։

Միլիւկով.—Այդ կարող եմ ապացուցել միայն նրանով, որ գեներալ-նահանգապետների հրահանգները տեղի էին ունենում, իսկ Կուտլէրը հեռացաւ փետրվարի սկզբին։

Բոբրինսկի 2-րդ.—Դա ապացոյց չէ։

Միլիւկով.—Ղեկավարող շրջանները ականատես եղան նոր սիւրպրիզի. երևաց, որ կառավարութեան բոլոր ջանքերը՝ կազմել գիւղացի պատգամաւորներից մինիստրական կուսակցութիւն Դումայում, բոլորովին ի զուր են. երևաց, որ դեկտեմբերի 11-ի լայնացված ընտրողական օրէնքի ամբողջ հաշիւը սխալ էր, իսկ Վիտտէի թշնամիները, ի հարկէ, մեկնում էին այդ իբրև խաբերայութիւն։ Կրկին երևան է գալիս Գուրկօ-Գորեմիկինի նախագիծը, կրկին Դումայում լսվում է միևնոյն ճառը սեփականութեան սրբազան իրաւունքի անձեռնմխելիութեան մասին,—ոչ գիւղացիական, այլ կալուածատիրային (ձայներ աջակողմից՝ «բոլորի»)։ Դժբաղդաբար, ինչպէս ցոյց է տալիս մեզ նոյեմբերի 9-ի օրէնքը, ոչ բոլորի, այլ միայն կալուածատիրական (ծափահարութիւն (ձախակողմից. աջակողմից՝ «բոլորի»)։ Այն բոլորից, ինչ որ այն ժամանակ խօսվում էր, պարզ է, որ սկզբունքով կառավարութիւնը անգամ այն րոպէին կանգնած էր նոյն պետական-իրաւական հայեցակէտի վրա, որպիսին պահվում էր քառասուն տարի շարունակ։ Կառավարութիւնը այն ժամանակ դեռ չէր վստահանում այն տեսակէտին գալ, ինչպիսին նա ունի այժմ։ Սոխողական դրաման հարցը իսկ դեռ կասկածի տակ էր, և ես անձամբ կարող եմ վկայել այդ։ Մի քանի օր առաջ կառավարական թռուցիկից, որից ես քաղուածներ արի...

Զամըսլովսկի.—Ի՞նչ ասաց նա. թռուցիկ. դա ի՞նչ խայտառակութիւն է։

Բոբ. 2.—Վըբորգեան կոչը։

Միլիւկով.—Դրան էլ կը հասնեմ (աղմուկ աջակողմում)։

Նախագահը.—Դումայի անդամ Միլիւկով. հրաւիրում եմ ձեր ուշադրութիւնը այն հանգամանքի վրա, որ հէնց այս րոպէիս գործածած ձեր բառը այն մտքով չասվեց, ինչպէս նա գործ է ածվում սովորական կեանքում. այդ բառը այստեղ անտեղի էր. (ծափ. աջակողմում. բացագանչութիւններ՝ «բրաւօ»)։

Միլիւկով.—Ներողութիւն եմ խնդրում, ներեցէք, որ պատահմամբ գործածված բառը ի միջի այլոց գործածեցի։

Բոբ. 2.—Չը հակաճառել նախագահի հետ. (ձայն աջակողմից՝ «ձեռքերով չաննել, կանգնել ուղիղ»)։

Կրուպենսկի.—Նշանակում է՝ նախագահի նկատողութիւնը ի միջի այլոց չէր։

Ռօդզեանկօ և այլ ձայներ.—Նկատելի խախտումն։ Նախագահը ի զուր տեղը խօսում է։

Նախագահ.—Դումայի անդամ Միլիւկով՝ Երկրորդ անգամ ձեր ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում, որ «թռուցիկ» խօսքը անկասկած կարող է երկու նշանակութիւն ունենալ. եթէ այս դէպքում դուք գործածեցիք որոշ նպատակով, որպէսզի ստորացնէք այն ժամանակվայ կառավարութեան դիմումը, որի մասին դուք խօսում էք, մինչև ապօրինի և, եթէ կամենում էք, անթոյլատրելի գործողութիւնների ատրճանը, այն ժամանակ, եթէ այդպիսի էր ձեր մտադրութիւնը, ինձ կը մնայ զրկել ձեզ խօսքից. եթէ դուք այս դէպքում այդպիսի մտադրութիւն չունէիք, այն ժամանակ ես խոնարհաբար խնդրում եմ ձեզ աւելի պարզ խօսել և բացատրել ձեր միտքը ներկայ եղողներին հանգստացնելու համար. (ձայներ՝ «բրաւօ». ծափ. աջակողմում. ձախակողմից՝ «մենք բողոքում ենք»)։

Միլիւկովը շարունակում է. Շատ—ուրախ եմ հանգստացնել ներկայ եղողներին։ Ես յիրաւի այդ խօսքը գործածեցի առանց որևէ մտադրութիւն ունենալու նրան այն նշանակութիւնը տալու, ինչպիսին նա անկասկած հասկացվել է Դումայի մի մասի կողմից (աջակողմից բացագանչութիւններ՝ «բրաւօ». ծիծաղ)։

Նախագահ.—Ես շատ կը խնդրէի Դումայի անդամներին նրբերին կարգապահութիւն պահպանել և հանդարտութեամբ լսել մինչև վերջ քաղաքական հակառակորդին։

Միլիւկովը շարունակում է.—Երբ խօսքը վերաբերում էր կադէտական մինիստրութիւն հրաւիրելու մասին, այդ առիթով կայացած նախնական բանակցութիւնների մէջ սոխողական դրաւումը դեռ հնարաւոր միջոց էր համարվում և քննվեց միայն ազնուականներին վարձատրութիւն տալու հարցը և այդ կարգադրութեան հրատարակութեան ձևի խնդիրը (ձայներ աջակողմից՝ «կարգին»)։

Միլիւկովը բացատրում է երկու տիպերի պատմութիւնը (աղաւաղված)։ Նոյեմբերի 9-ի օրէնքի հրատարակութիւնը 87-րդ յօդուածի կարգով պետական իրաւունքի մի շարք հեղինակաւոր մարդկանց կարծիքով հանդիսանում է սահմանադրութեան խախտում։

Վլոզիմիրով.—Ռուսաստանում սահմանադրութիւն չը կայ (ծիծաղ)։

Միլիւկովը շարունակում է. Փառք Աստուծոյ, մենք սահմանադրութիւն ունենք։

Բոբրինսկի.—Կրկին այդ հին վէճը. ի՞նչ երեխայ է եղել այդ Միլիւկովը։

Նախագահ.—Ես խոնարհաբար խնդրում եմ կարգը պահպանել։

Միլիւկովը շարունակում է.—Կառավարութիւնը նոյեմբերի 9-ի օրէնքը հրատարակեց այն ժամանակ, երբ ժողովրդական յուզմունքներ չը կային, երբ ազգաբնակութիւնը սկսեց հանգստանալ։ Ոչ այդ օրէնքի հրատարակութեան հանգամանքներում, ոչ նրա բովանդակութեան մէջ չը կայ ոչինչ այնպիսի բան, որ ապացուցանէ իսկապէս, որ այդ օրէնքը պէտք է փութով հրատարակվէր ժողովրդական երկու ներկայացուցչութիւնների նիստերի միջաշրջանում (ձայներ՝ «ընդմիջում. բաւական է. խնդրում ենք շարունակել»)։

Նախագահ.—Միլիւկովը իր ճառը կը շարունակէ յետոյ։ Այժմ ես ստիպված եմ անհանգստացնել Միլիւկովին հետևեալ հարցով. ես պահանջեցի տալ ինձ ստենօգրաֆը, որովհետև նրա արտասանած ճառի մի մասը ինձ թւաց կարծես թէ ոչ լիովին տեղին։ Կարդում եմ հետևեալը. «Այդպէս, պարոններ, Կուտլէրը պատրաստում էր իր նախագիծը, իսկ ազնուականութիւնը գիւղացիների համար պատրաստում էր գնդակաձգութիւն» (բացականչ. «բրաւօ»)։ Կարծում եմ, որ այդ խօսքերը արժանի չեն արտասանվելու այս ամբիոնից («բրաւօ»)։ Ես համոզված եմ, որ Դումայի անդամ Միլիւկովը չի հրաժարվի իր միտքը հասցնել հէնց այն սահմանին, որի մէջ նա արտասանեց այդ խօսքերը։

Միլիւկով.—Ես այնքան էլ չը հասկացայ այդ սահմանը։ Գուցէ դուք ինքներդ իմ փոխարէն խմբագրէիք այն սահմանը, որի մէջ ես կարող եմ լինել։

Նախագահ.—Եթէ դուք թոյլ կը տաք, ձեր միտքը ես կը պարզեմ այն խօսքերով, որոնց մէջ ես ոչ մի անպատեհութիւն չէի տեսնի այն դերի նկատմամբ, որպիսին վերցրել էք դուք ներկայիս ձեզ վրա (ձայներ. «թող ինքը ասէ»). գիւղացիութեան և ազնուականութեան շահերի հակադրութիւնը դրդեց ձեզ այնպիսի խօսքեր ասելու, որ, մատնանշելով ծայրայեղ անտագօնիզմը, դուք վճռեցիք մեղադրել ազնուականութեան, նրա համար, որ տեղի ունեցան այդ ռեպրեսիվ միջոցները, որոնցով կառավարութիւնը պէտք է կռիւ մղէր գիւղացիական շարժման դէմ։ Այդպէս ես ձեզ հասկացայ։

Միլիւկով.—Երբ ես այդ ֆրազան ասացի, լսեցի Կրուպենսկու բացագանչութիւնը. «այդպէս էլ պէտք է» (ձայներ. «ո՛չ, ո՛չ. դա սուտ է. ի՞նչ յիմարութիւն. սկի էլ չէ. այ յիմարութիւն. այ անպիտան»)։

Նախագահ.—Դումայի անդամներ, խոնարհաբար խնդրում եմ չը խառնվել խօսակցութեան մէջ։ Այն բացագանչութիւնը, որ ձեր կարծիքով կարդարացնէ այդ խօսքերը, կայանում է հետևեալում (հեռագիրն աղաւաղված է)։ Հետևաբար, ներկայ դէպքում, Դումայի անդամ Միլիւկով, ես հաստատած եմ, որ դուք մտադրութիւն չունէիք մեծ ծաւալով մեղադրել ազնուականութեանը նրանում, որ նա պատրաստում էր գնդակաձգութիւն (աղմուկ և ձայներ՝ «թող ներողութիւն խնդրէ»)։

Միլիւկով.—Ես պէտք է ասեմ, որ պարզ չեմ պատկերացնում ինձ, ինչպէս կարող եմ ես ձևակերպել այլ կերպ (աղմուկ)։ Չէ՞ որ ես խօսեցի հասարակական որոշ հոսանքի մասին, որ յենվում է որոշ մարդկանց սօցիալական շրջանների վրա, ասացի, որ քաղաքականութիւնը անհրաժեշտութիւն էր առաջ բերում գիւղացիների տները ենթարկել թնդանօթային կրակի, թւարկեցի գեներալ-նահանգապետների կարգադրութիւնները։ Եթէ ձեզ հաճելի է իմ բացատրութիւնը համարել այդ սահմաններին մօտ, ես կիջնեմ ամբիոնից. («Ձայներ ձախակողմից. «ի՞նչ այպանանք է պատգամաւորների վերաբերութեամբ»)։

Նախագահ.—Ներկայ դէպքում Դումայի արժանապատուութեան, կարգ-կանոնի պաշտպանը հանդիսանում է նրա նախագահը։ Եթէ դա արտայայտման կրճատված եղանակ էր սօցիալական որոշ կուլի բնորոշման համար, ես գոհանում եմ այդ բացատրութեամբ (ծափահարութիւն ձախակողմում)։

Նիստը փակվում է ժամը 6 և 12 րոպէին։

Հետևեալը վաղը, առ. ժամը 11-ին, Դումայի նախագահ և նրա երկու օգնականներ ընտրելու համար։

—

Պետերբուրգ, 1 նոյեմբերի

Նիստը բացվում է ժամը 11 և 15 րոպէին։ Նախագահում է Խոմեակովը։

Դուման անցնում է Դումայի նախագահի և նրա երկու օգնականների ընտրութեան։

Բուլատը յայտնում է, որ աշխատաւոր խմբակը ուշադրութեան առնելով որ ոչ միայն պրեզիդիումի, այլ անգամ քարտուղարական կազմի մէջ ոչ մինը օպպօզիցիայից չէ ընտրված, որին նա իր թւով ամենայն իրաւամբ արժանի է, որ այն թեկնածուների մասին, որոնց մատնանշել են Դումայի գերակշռող կուսակցութիւնները, նա տեղեկացաւ միայն լրագիրներից, իսկ այդ կուսակցութիւնները հարկ չը տեսան նոյնիսկ կատարել այդ, թւում է, հասարակ ձևականութիւնը, որ այդպիսով պրեզիդիումի ընտրութիւնները Դումայի որոշ մասի զուտ ընտանեկան գործ են դարձել,—ընդունում է այս բոլորը ի տեղեկութիւն, բայց ընդգծում է, որ աշխատաւորականները ոչինչ չունեն այն անձանց դէմ, որոնք, լրագրական տեղեկութիւնների համաձայն, մատնանշված են իբրև թեկնածուներ. աշխատաւոր խմբակը ընտրութիւններին մասնակցելուց հրաժարվում է (աղմուկ, բացագանչութիւններ՝ «բրաւօ, շատ գեղեցիկ»)։

Կուզնեցովը հաղորդում է, որ սօցիալ-դեմոկրատական ֆրակցիան, չը ցանկանալով իր վրա վերցնել Դումայի աշխատանքի պատասխանատուութիւնը... (ուժեղ ծիծաղ, աղմուկ)։

Նախագահը խնդրում է թոյլ տալ խօսել հռետորին։

Կուզնեցովը շարունակում է.—Այդպէս, սօցեալ-դեմօկրատական ֆրակցիան, չը ցանկանալով իր վրա վերցնել յունիսի 3-ի Դումայի աշխատանքի պատասխանատուութիւնը, հրաժարվում է մասնակցել դումայական աշխատանքի պատասխանատու ղեկավարների ընտրութիւններից, և իր պարտականութիւնն է համարում վկայել, որ անցեալ նստաշրջանի ընթացքում պրեզիդիումի վերաբերմունքները յաճախակի բացարձակ կողմնապահութեան և անյարգանքի օրինակներ տուին Դումայի օպպօզիցիայի վերաբերութեամբ՝ ընդհանրապէս, իսկ սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիայի վերաբերութեամբ՝ մասնաւորապէս։ (Ուժեղ աղմուկ, շարժում, բողոքներ, ծիծաղ)։

Նախագահը կրկին խնդրում է հնարաւորութիւն տալ հռետորին պարզաբանվել։

Կուզնեցովը, վերջացնելով, յայտնում է, որ սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիան, հիմք չունենալով նման յարաբերութիւնների փոփոխութիւն տեսնել դումայական մեծամասնութեան ղեկավարների կողմից, չի մասնակցի ընտրութիւններին (աղմուկ)։

Նախագահը հարց է տալիս.—Ուրիշ ցանկացողներ չը կա՞ն խօսելու։

Նախագահը խնդրում է ձեռնարկել նախագահի ընտրութեան և իր տեղը զիջում է իշխ. Վոլկոնսկուն։

Պրիստաւի օգնականները ժողովում են թերթիկները։ Քարտուղարի օգնականները սկսում են համարել։ Նախագահի զանգը. Սպիտակ դահլիճում վայրկենաբար տիրում է խորհրդաւոր լռութիւն։

Իշխան Վոլկոնսկին զեկուցանում է, որ 336 տրված թերթիկներից 29-ը դատարկ են, իսկ 296-ը Պետական Դումայի նախագահ մատնանիշ են անում Նիկոլայ Ալէքսէևիչ Խոմեակովի վրա։ Ապա՝ դիմելով Խոմեակովին, որ նստած էր Դումայի անդամների շարքում, նախագահը հարցնում է. «Դումայի անդամ Խոմեակով, կը կը հաճէ՞ք արդեօք քուէարկվել»։

(Ծափահարութիւնների պայթում. բացագանչութիւններ. «խնդրում ենք, խնդրում ենք»)։

Խոմեակովը տեղից. «Չեմ համարձակվի հրաժարվել»։

Դուման անցնում է գաղտնի քուէարկութեան գնդակներով։ Ժամը 12 և 35 րոպէին քուէարկութիւնը վերջացած է։

Կրուպէնսկին համարում է գնդակները— մէկ, երկու, երեք և այլն, մինչև 316·

Բոլոր աթոռներում լսվում է խլացուցիչ ծափահարութիւն, բացի կադէտների և նրանցից դէպի ձախ նստածների։

Խօմեակօվը կանգնում է դահլիճում. ծափահարութիւնները սկսվում են նոր թափով։ Դումայի բոլոր անդամները, բացի սահմանադիր ռամկավարներից, կանգնում են իրանց տեղերից։Միրալիր «բրաւօ» է լսվում կենտրօնի և աջակողմեանների աթոռներից։

Ծափահարութիւնների թնդիւնի տակ Խօմեակօվը բարձրանում է նախագահական ամբիօնը և ասում է. «Խոնարհ գլուխ եմ տալիս Դումային, իսկ ձեզ, պարոններ, շնորհակալութիւն եմ յայտնում բովանդակ սրտիցս ձեր ողորմած դատավճռի համար, դէպի ինձ ցոյց տրված ձեր գիջողական վերաբերմունքի համար»․ (երկարատև ծափահարութիւնները դղրդեցնում են դահլիճը)։

Իշխան Վօլկօնսկի.—Թոյլ տուէք յայտարարել քուէարկութեան հետևանքը. աջ՝ 316, ձախ՝ 34 (երկարատև ծափ․ բրաւօ),

Դումայի նախագահը գրաւում է իր տեղը։ Ձեռնարկվում է երկու օգնականների ընտրութեան։ Ժամը 12 և 50 րոպէին յայտարարվում է դադար, տրված թերթիկները համարելու համար։

Նիստը վերսկսվում է ժամը 2 և 10 րոպէին։ Նախագահում է Խօմեակօվը։ Զայնատւութեան հետևանքը կարդացվում է. Իշխան Վօլկօնսկին ստացել է 277, իսկ բարօն Մէյենդօրֆը՝ 276 ձայն (ծափահարութիւն)։

Գաղտնի քուէարկութեամբ Դումայի նախագահի օգնականներ վերընտրվում են իշխ. Վօլկօնսկին 273, բարօն Մէյենդօրֆը 272 ձայնով։ (Ծափահարութիւնների պայթում)։ Խօմեակօվը նոյնպէս ծափահարում է և սեղմում է ընկերների ձեռքը։ 211 ձայնով իշխ. Վօլկօնսկին ընտրվում է նախագահի անձնափոխանորդ (ծափ.)։

Նախագահ.—Թոյլ տուէք յայտնել ձեզ հէնց այս րոպէիս ստացված մի ծանր կորստի մասին։ Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչը վախճանվել է։ Խնդրում եմ հանգուցեալի յիշատակը յարգել յոտընկայս։

Բոլորը կանգնում են։

Նիստը փակվում է ժամը 3 և 55 րոպէին։ Հետևեալը նոյեմբերի 3-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին։ («Հ. Գ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Մինիստրների խորհուրդը, քննելով ներքին գործերի մինիստրութեան առաջադրութիւնը՝ Ռուսաստանում հայ լուսաւորչական եկեղեցու կառավարութիւնը կարգաւորելու միջոցների մասին, այս տարվայ օգոստոսի 26-ին, ի միջի այլոց, որոշեց.—յանձնարարել ներքին գործերի մինիստրին, Նորին Կայսերական Մեծութեան Կովկասի Փոխարքայի հետ համաձայնութիւն կապելով և Նորընտիր ամենայն հայոց կաթողիկոսի մասնակցութեամբ ձեռնարկել քննելու Ռուսաստանում հայ-լուսաւորչական եկեղեցու գործերի կառավարութեան մէջ անհրաժեշտ վերանորոգութիւններ կատարելու հարցը, կաթողիկոսի գործունէութիւնը պետական իշխանութեան օրինական պահանջների հետ պատշաճ կերպով համապատասխանեցնելու ապահովութեան համար, և իր եզրակացութիւններ մասին այդ առարկայի նկատմամբ հաղորդել մինիստրների խորհրդին։ Թագաւոր Կայսրը հոկտեմբերի 8-ին բարեհաճեց վաւերացնել մինիստրների խորհրդի յիշեալ որոշումը։

— Նորընտիր Իզմիրլեան վեհափառին սկսել են բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագրեր ուղարկել Թիֆլիսի զանազան ազգային կլթական և կուլտուրական ընկերութիւնների և հիմնարկութիւնների կողմից։

— Թիֆլիս վերադարձաւ կաթողիկոսական պատգամաւորների մի մասը։

— Երէկ արևածագից Թիֆլիսում սկսեց ձիւն գալ, որ շարունակվեց համարեա մինչև երեկոյ։

— Կիրակի օր, նոյեմբերի 2-ին, Թիֆլիսի բօրսային դահլիճում կայացել է տեղական ծխական դպրոցների հոգաբարձութիւնների ընդհանուր ժողովը։ Ժողովականների կողմից արվել են մի շարք առաջարկութիւններ դպրոցների նիւթական դրութիւնը բարելաւելու նպատակով, որոնց ի նկատի պէտք է առնէ հոգաբարձուներից կազմված յատուկ մասնաժողովը։ Վերջում թերթիկներով առաջարկվել են հոգաբարձական թեկնածուներ թեմական խորհրդի համար։ Ժողովի մանրամասնութիւնները տեղի սղութեան պատճառով կը հաղորդենք յաջորդ անգամ։

— Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան կից մտադրվում է մի կենտրօնական պահեստ հիմնել տնայնագործական զանազան իրերի համար։

— Շուտով մտադրութիւն կայ գումարել Թիֆլիսի հայ տնայնագործական ընկերութեան ընդհանուր ժողով։

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը վերջին մի և կէս տարվայ ընթացքում վերացրել է 30 պաշտօններ։

— Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ դադարեցված է Թիֆլիսում հրատարակվող վրացերէն «Ամիրանի» լրագիրը։

— Նկատի առնելով որ գնացքներից զանազան ապրանքների գողութիւնները չեն դադարում, երկաթուղային վարչութիւնը պատուիրել է ուժեղացնել հսկողութիւնը ապրանքի ապահովութեան վրա, ինչպէս կայարաններում, այնպէս և ճանապարհին։

— Ինժեներ Պուզինսկու սպանութեան գործի առիթով, ինչպէս լսել է «Зак. Обозр.» թերթը, ձերբակալել են էլեքտրաքարշի վեց ծառայողների։

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը իր վերջին նիստում որոշել է Մուխրանեան կամուրջի ընդհանուր աշխատանքների կառավարիչ և հսկիչ նշանակել ինժեներ Կօզնօվսկուն։

— Թիֆլիսի քաղաքագլուխը անձամբ ներկայանալով նահանգապետին, միջնորդեց ամեն կերպ աջակցել, որպէսզի պարտքատէրերից քաղաքային տուրքերն առնվեն։ Նահանգապետը խոստացաւ միւս օրն եսթ համապատասխան կարգադրութիւն անել ոստիկանապետի միջոցով։

— Թիֆլիսի նահանգի կողմից վերջացան նորակոչ զինւորներին ծառայութեան ընդունելու գործողութիւնները։ Նորակոչ երիտասարդների մի մասը մեկնեց իրանց նշանակված տեղերը։

— Մօտ օրերս Թիֆլիսի քաղաքային քիմիկոս Ալիբէգեան մի շարք դասախօսութիւններ կը կարդայ սանիտարական հոգաբարձուների համար այն մասին, թէ ինչպէս պէտք է զանազանել լաւ մթերքները կեղծվածներից ու փչացածներից և ինչ տեսակները պէտք է ուղարկել քիմիական լաբօրատօրիան հետազօտելու համար։

— Այսօր նշանակված է պաղաբուծութեան ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը։

— Երէկվանից Թիֆլիսում սկսեց լոյս տեսնել ռուսերէն լեզուով նոր օրաթերթ «Новости Закавказья» անունով՝ «Закавказье» դադարած լրագրի նախկին խմբագիր պ. Գօտուայի հրատարակութեամբ։

— Շաբաթ օր, նոյեմբերի 1-ին, Տ. Նազարեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսաւ «Կովկասի Երեկոյի» առաջին №-ը՝ ռուսերէն և հայերէն լեզուներով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

1 Նոյեմբերի

ՍԵՎԱՍՏՕՊՈԼ։ Զինւորական դատարանը յանցաւոր համախմբման պատկանելու համար, որ նպատակ ունէր բռնութեամբ տապալել գոյութիւն ունեցող պետական կարգը, առաջին կարգի կապիտան Ջօզուլէվիչի աղջկան դատապարտեց չորս տարով տաժանակիր աշխատանքների, զրկելով բոլոր իրաւունքներից։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Սօց.-յեղ. Վօլգայի նաւազնաց կազմակերպութեան գործի առիթով զինւորական դատարանը երեք հոգու դատապարտեց ութ տարով տաժանակիր աշխատանքների, երկուսին՝ վեց տարով, մէկին՝ հինգ տարով, հինգին՝ չորս, չորսին երկու տարի և ութ ամսով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բարձրագոյն մանիֆէստ. «Ողորմութեամբն Աստուծոյ Մենք, Նիկոլայ Երկրորդ, համայն Ռուսաստանի Կայսր և Ինքնակալ, Թագաւոր Լեհաստանի, Մեծ Իշխան Ֆինլանդիայի և այլն, և այլն, և այլն, յայտարարում ենք մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակներին։ Ամենակարող Աստուծոյ կամքով Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչը կարճատև ծանր հիւանդութիւնից յետոյ վախճանվեց Պարիզ քաղաքում, այս տարվայ նոյեմբերի 1-ին, 59 տարեկան հասակում։

«Յայտարարելով այդ ցաւալի դէպքի մասին և ողբալով Մեր սիրելի հօրեղբօր կորուստը, Մենք հաւատացած ենք, որ Մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակները բաժանում են Մեր Կայսերական Տանը պատճառած վիշտը և իրանց աղօթքները միացնում են Մերի հետ Մեծ Իշխանի հոգու հանգստեան համար։

«Տրված է Ցարսկօէ Սէլօյում, նոյեմբերի 1-ին, 1908 թ. Մեր թագաւորութեան 15-դ տարում»։

Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան Սեփական ձեռքով մակագրված է «ՆԻԿՕԼԱՅ»

2 Նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մի օրում խոլերայով հիւանդացան 18, մեռան 5 հոգի։

Մեղադրական ակտը յանձնվեց Կօվալէնսկի եղբայրներին։ Գործը կը յանձնվի զինւորական գլխաւոր դատախազին։ Վիրաւորվածներին նպաստ տրվեց ներքին գործերի մինիստրութեան գումարներից։ Վիրաւորված քաղաքապահին նպաստը իր ձեռքով քաղաքապետը յանձնեց։

ԵԱՐՕՍԼԱՒ։ Մօսկվայի դատաստանական պալատի յատուկ նստաշրջանը յանցաւոր կազմակերպութեանը պատկանելու համար քահանայի որդուն, գեղարտի աշակերտին և երկու գիմնազիստներին դատապարտեց 27—48 ամսով բանտարկութեան։

ԿԻԵՎ։ Սօց.-յեղ. մաքսիմալիստների գործը քննելով, զինւորական-նահանգական դատարանը չորս հոգու դատապարտեց մահվան պատժի, եօթ հոգու՝ տաժանակիր աշխատանքների, երկու հոգու բանտարկութեան։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Զքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Մ. ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ
Ներքին հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւն ամեն օր { 11—12 ժ. առաւ. / 5—6 ժ. երեկ.
Վելիամինօվսկայա փող., № 10.
(ա. օ.) 100—6

ԲԺԻՇԿ Ն. Ա. ԵԱՐԱՄԻՇԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց
Հիւանդութիւնների
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է { առաւօտեան 12—2 ժ. / երեկոյեան 5—7 ժ.
Օլգինսկայա փողոց, № 14.
(շ. ե. հ.) 20—5

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
մի ուսուցիչ 22—24 դասով, ռոճիկը՝ նոյեմբերի 1-ից մինչև մայիսի վերջը՝ ամսական 45 ր.։ Դիմել մինչև 15 նոյեմբերի—Герюсы, армянское училище, Сазанд аряну. Передать смотрителю Хндзирикскаго училища.

ԴԵՐԲԵՆՏՈՒՄ, քաղաքի կենտրօնում վաճառվում է ԵՐԿՅԱՐԿԱՆԻ ՄԻ ՏՈՒՆ՝ հիւղով, 360 քառ. սաժէն տարածութիւն ունեցող հողի վրա, երեք կողմից խիտ անցուդարձ ունեցող փողոցներով։

Նոյնպէս վաճառվում է քաղաքից հինգ վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻ, հերթական բաժին ունեցող ջրով, ութ դեսեատին տարածութեամբ, քարաշէն երկյարկանի տնով և ջրհորով։

Այդ կալուածքները պատկանում են հանգուցեալ Եկատերինա Մելիք-Շահնազարեան դէ-Շատուրին։

Գնել ցանկացողները կարող են դիմել կտակակատարներին Դերբենտում—Կապիտան Ա. Օրբելօվին և Յովհաննէս Գ. Իսաղուլեանցին։
(կ.) 0—2

ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ ԺԱՄԱՑՈՅՑ
ՊԱՐԻԶԵԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑ „ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ"

Ոչնչով չէ տարբերվում իսկական ոսկէ ժամացոյցից, ոսկեջրված է էլեքտրականութեան օգնութեամբ երկու երեք շերտով։ Ընթացքը ստուգված է պարիզեան գիտարանի ժամերով և այս դէպքում իրանից ներկայացնում է ժամացոյցի տեխնիկայի վերջին խօսքը։ Խփանները [крышки] գեղեցկացված են շնորհալի քանդակով։ Գինը՝ տղամարդկանց բաց № 6-ը 6 ր. 50 կ. և փակ № 13-ը 8 րուբլի։

Կանանցը լինում է միայն փակ՝ 9 րուբլի արժեցող։

Փաւառներն ուղարկելու համար գնողներից վերցվում է—Եւրոպական-Ռուսաստան 50 կ. և Ասիական՝ 75 կ.։ Շղթաները ձրի։

Ժամացոյցն ուղարկվում է անմիջապէս պատուէր ստանալուց յետոյ։

Գրաւական ուղարկողներին ձրիաբար տրվում է ժամացոյցի շղթայ։

Պատուէրները հասցէագրել՝

Московскому Центральному Складу Часовъ
Москва, домъ Виноградова, 126.
(ե.) 20—13

ԲԺՇԿՎՈՒՄ Է ԱՐԴԵՕՔ ՍԻՖԻԼԻՍԸ
Ալֆրէդ Ֆուրնիէի
Թարգմ. բժ. ԱՐԱՄ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Գինն է 35 կոպ.
(ե) 10—9

УГОЛЬ
КУЗНЕЧНЫЙ, ПАРОВИЧНЫЙ, ПЛАМЕН., АНТРАЦИТЪ, КОКСЪ.
ЦѢНЫ ОПТОВЫЯ.
А. БРАУХЛИ, Харьковъ.
(ա. օ.) 52—43

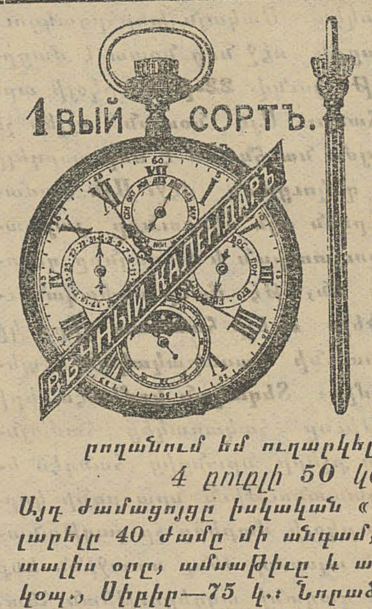

ՄԵՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ Է
բերել տալ միայն մշտական օրացոյց ունեցող ժամացոյց։

Ամեն մի մարդու քիչ չի լինի պատահած, երբ նա հարկաւոր մօմենտում դժուարացել է իմանալ՝ թէ որ օրն է և ամսի քանիսը։ Քիչ կորուստ չէ եղել հէնց նրանից, որ անկարելի է եղել ստոյգ որոշել ամսաթիւը։ Դրա համար էլ իւրաքանչիւրին անհրաժեշտ պահանջ պիտի զգացվի ունենալ այնպիսի ժամացոյց, որը շարունակ կարողանայ ճշգրիտ կերպով ցոյց տալ հարկաւոր ժամանակաշրջանը։ Ես պայմանաւորվել եմ ժամացոյց-օրացոյց պատրաստող շվէյցարական խոշորագոյն ֆաբրիկաներից մէկի հետ և կարողանում եմ ուղարկել այդ տեսակ ժամացոյց չը տեսնված գնով, միայն

4 րուբլի 50 կոպէկով. 2 հատը—8 րուբլի 50 կոպէկ։

Այդ ժամացոյցը իսկական «Անկեր» է, ընթացքը 15 քարի վրա, սև պողպատից, լարելը 40 ժամը մի անգամ, մետաղէ ցիֆերբլատով, աւտօմատիկ կերպով ցոյց է տալիս օրը, ամսաթիւը և ամիսը։ Ճանապարհածախքը 1—4 ժամացոյցի համար 40 կոպ., Սիբիր—75 կ.։ Նորաձև ոսկեզօծ կարճ շղթայ՝ բրելօկով—75 կ. և 1 ր. 50 կ., երկար շղթայ—2 ր. 50 կ. և 3 ր. 50 կ.։ Ուղարկումը վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի։

Հասցէ. Единств. Пред. И. ШТРУМФЕЛЬДЪ, Варшава, Св. Креста № 48.
Թղթակցութիւնները ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով։
(11, 14, 23, 28, 4, 11) 6—5

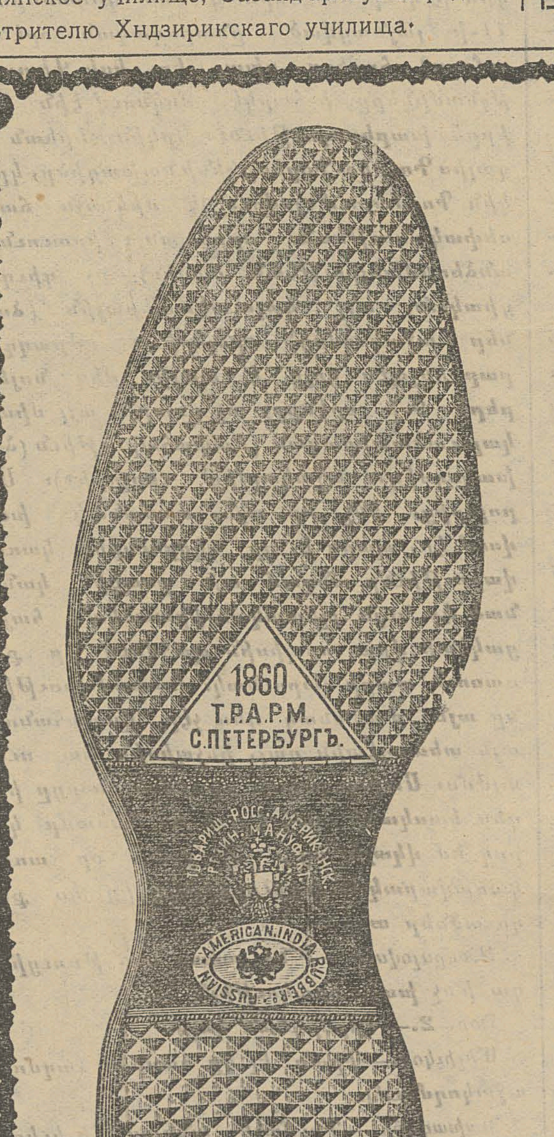

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ
կատարում է
„ԼԵՕՊՈԼԴ ՆԵՅՇԵԼԼԵՐ"
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ
(ա. ու.)

1865 թ. 1870 թ. 1882 թ. 1896 թ.

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ

1860.
Т.Р.А.Р.М.
С.ПЕТЕРБУРГЪ.

Իսկականները միայն այս դրոշմով

ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ
ԸՆԿ. Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ
ԼՐԻՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
լաւ յատկութեան համար

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ	ԽԱՐԿՕՎՈՒՄ	ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳՈՒՄ
ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ	ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ	ԻՐԿՈՒՏՍԿՈՒՄ
ՌԻԳԱՅՈՒՄ	ՌՕՍՏՕՎՈՒՄ Դ./Վ	ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
ԿԻԵՎՈՒՄ	ԿԱԶԱՆՈՒՄ	ՏԱՇԿԷՆՏՈՒՄ
ՎԻԼՆԱՅՈՒՄ	ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿՈՒՄ	ՍԱՐԱՏՕՎՈՒՄ

Նիժեգօրօդեան և Իրբիտեան տօնավաճառներում
50—26